

Društvene mreže kao činitelj rizika u slobodnom vremenu mladih

Tomić, Arina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:241267>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**DRUŠTVENE MREŽE KAO ČINITELJ RIZIKA U
SLOBODNOM VREMENU MLADIH**

Diplomski rad

Arina Tomić

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

**DRUŠTVENE MREŽE KAO ČINITELJ RIZIKA U SLOBODNOM VREMENU
MLADIH**

Diplomski rad

Arina Tomić

Mentorica: prof. dr.sc. Dejana Bouillet

Zagreb, rujan, 2023.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Teorijska polazišta	2
2.1. Pojmovno određenje slobodnog vremena.....	2
2.2. Mladi i slobodno vrijeme mladih.....	6
2.3. Društvene mreže	12
2.4. Društvene mreže i slobodno vrijeme mladih: pregled dosadašnjih istraživanja	16
3. Metoda empirijskog istraživanja.....	24
3.1. Cilj i problem istraživanja	24
3.2. Hipoteze.....	24
3.3. Uzorak ispitanika	24
3.4. Instrument.....	25
3.5. Način prikupljanja i obrade podataka	26
4. Analiza rezultata	27
5. Rasprava.....	36
6. Zaključak.....	40
7. Literatura.....	42
8. Prilozi.....	48

Društvene mreže kao činitelj rizika u slobodnom vremenu mladih

Sažetak

U suvremenom dobu tehnologije i digitalizacije, društvene mreže postale su neizostavan dio života velike većine društva. Njihov utjecaj na slobodno vrijeme djece i mladih izaziva sve veći interes pedagoških istraživača. Cilj ovoga rada je analizirati načine na koje korištenje društvenih mreža oblikuje slobodno vrijeme mladih. Takvo istraživanje može pružiti vrijedne uvide u važnost razvoja digitalne pismenosti kod djece i mladih, kao i u potrebu za sustavnim organiziranjem aktivnosti slobodnog vremena i razvojem preventivnih strategija koje se mogu primijeniti od najranije dobi u školama, obiteljima i zajednici. Istraživanje je provedeno online tijekom srpnja 2023. godine na uzorku mladih u dobi od 18 do 29 godina. Podatci su prikupljeni kvantitativnom metodom, odnosno anketnim upitnikom. U radu se istražilo koliko slobodnog vremena imaju mladi, na koji način ga koriste, koliki dio svog slobodnog vremena provode na društvenim mrežama i s kojom svrhom ih koriste. Prvi cilj istraživanja bio je utvrditi koji su rizici povezani s korištenjem društvenih mreža. Drugi cilj istraživanja bio je utvrditi postoji li povezanost između učestalosti korištenja društvenih mreža i učestalosti bavljenja drugim slobodnovremenskim aktivnostima. Nakon obrade podataka, korelacijskom analizom utvrđena je povezanost između prekomjerne upotrebe društvenih mreža i smanjenja druženja s roditeljima i obitelji, bavljenja sportom ili treniranja, odlazaka s prijateljima u kino, u kazalište ili na izložbe, te čitanja knjiga, što djelomično potvrđuje pretpostavku o utjecaju društvenih mreža na smanjenje vremena provođenja ostalih slobodnovremenskih aktivnosti. Pretpostavka da većina mladih društvene mreže koristi odgovorno i bez manifestiranja rizičnih ponašanja je potvrđena, budući da kod većine rizičnih ponašanja primjećujemo mali udio mladih koji sudjeluje u njima. Glavni rizici za mlade na društvenim mrežama su prekomjerno korištenje društvenih mreža, izlaganje uznemirujućem ili neprimjerenom sadržaju, lažkanje uvredljivih sadržaja ili komentara, te povećana sklonost stupanja u kontakt s nepoznatim ljudima na društvenim mrežama i sastajanja uživo s njima.

Ključne riječi: mladi, slobodno vrijeme, društvene mreže, čimbenici rizika.

Social networks as a risk factor in the leisure time of youth

Abstract

In the contemporary age of technology and digitization, social networks have become an integral part of the lives of the vast majority of society. Their impact on the free time of children and youth is attracting increasing interest of pedagogical researchers. The aim of this study is to analyze how the use of social networks shapes the leisure time of youth. Such research can provide valuable insights into the importance of developing digital literacy among children and youth, as well as the need for systematic organization of leisure activities and the development of preventive strategies that can be applied from an early age in schools, families, and communities. The research was conducted online during July 2023, targeting a sample of young people aged 18 to 29 years. Data was collected using a quantitative method, namely through a questionnaire survey. The study examined how much leisure time young people have, how they use it, the portion of their leisure time spent on social networks, and the purposes for which they use them. The first research objective was to identify the risks associated with the use of social networks. The second research objective was to determine whether there is a correlation between the frequency of social media usage and the frequency of engagement in other leisure activities. Following data analysis, a correlation analysis revealed a connection between excessive use of social networks and a decrease in socializing with parents and family, engagement in sports or training, going out with friends to movies, theaters, or exhibitions, as well as reading books. This partially confirms the assumption regarding the influence of social networks on reducing the time spent on other leisure activities. The assumption that the majority of young people use social networks responsibly and without manifesting risky behaviors is confirmed, since in most risky behaviors we notice only a small proportion of young people participating in them. The main risks for young people on social networks are excessive use of social networks, exposure to disturbing or inappropriate content, liking offensive content or comments, and an increased tendency to connect with unknown people on social networks and meet them in person.

Key words: youth, leisure time, social networks, risk factors.

1. Uvod

Suvremeno doba obilježeno je naglim razvojem tehnologije i digitalizacijom svih aspekata društva. U tom kontekstu, društvene mreže postale su sastavni dio svakodnevice velikog broja ljudi, posebice mladih. One imaju izniman utjecaj na način na koji mladi komuniciraju, informiraju se i provode svoje slobodno vrijeme. Znanstveni interes za proučavanjem utjecaja društvenih mreža na slobodno vrijeme kontinuirano raste, a za pedagogiju, koja se između ostalog bavi proučavanjem slobodnog vremena, takva istraživanja su od velike važnosti. Korištenje društvenih mreža sa sobom nosi određene rizike te smatramo da je važno isticati ne samo pozitivne, već i negativne aspekte korištenja društvenih mreža u slobodnom vremenu mladih. Uključivanje društvenih mreža u istraživanja pedagogije omogućava razumijevanje njihovog utjecaja na mlade i identifikaciju povezanih rizika i izazova s kojima se suočavaju. Doprinos ovoga rada bit će upravo u razumijevanju povezanosti između korištenja društvenih mreža i određenih rizika u slobodnom vremenu mladih, te može pomoći pedagozima i drugim stručnjacima da prilagode odgojno-obrazovne pristupe i razviju preventivne programe koji će adresirati ove rizike. Uz razumijevanje rizika može se bolje strukturirati sadržaj za kvalitetno provođenje slobodnog vremena, jer, ako razumijemo kakvi su aktualni izazovi s kojima se mladi suočavaju, možemo raditi na prevenciji rizičnih ponašanja od najranije dobi djeteta. Istraživanja o ovoj temi mogu pomoći u razvoju strategija koje će štititi mlade od potencijalnih negativnih utjecaja društvenih mreža i poticati ih da u slobodnom vremenu koriste društvene mreže na način koji će im biti koristan i poučan, a istovremeno će smanjiti rizik od neželjenih ponašanja i negativnih posljedica.

Prvi dio ovoga rada predstavlja teorijska polazišta, uključujući pojmovno određenje slobodnog vremena i društvenih mreža, definiranje ciljane skupine istraživanja, te kratki pregled dosadašnjih istraživanja bliske tematike. Nakon toga, prikazat će se rezultati istraživanja provedenog za potrebe ovoga rada. Istraživanje je provedeno na uzorku populacije mladih od 18 do 29 godina s ciljem potvrde ili opovrgavanja postavljenih hipoteza o povezanosti korištenja društvenih mreža u slobodnom vremenu i rizičnih ponašanja mladih. U drugom dijelu rada opisana je metoda empirijskog istraživanja, analiza rezultata, rasprava i zaključak.

2. Teorijska polazišta

2.1. Pojmovno određenje slobodnog vremena

Iako ne postoji jedinstvena definicija slobodnog vremena, većina autora (Janković, 1973; Martinić, 1977; Livazović, 2018) suglasna je da je to vrijeme izvan profesionalnih, društvenih i obiteljskih obaveza te fizioloških potreba. Kao bitna karakteristika slobodnog vremena ističe se izbor aktivnosti prema vlastitoj volji (Dumazedier, 1967; Livazović, 2018). Slobodno vrijeme ima veliku važnost za cjelokupni razvoj pojedinca, jer mu pruža priliku za odmor, razonodu, samostalno istraživanje, razvijanje vještina, socijalnu interakciju, samostalno donošenje odluka, kulturno usavršavanje, izražavanje vlastite kreativnosti i razvoj ličnosti uopće.

Navedeni aspekti slobodnog vremena sadržani su u definiciji Plenkovića (1997: 9-10) koji navodi da je slobodno vrijeme „skup aktivnosti kojima se čovjek potpuno predaje i to svojom voljom, da bi se odmorio, razonodio, razvijao svoje spoznaje ili svoju stvaralačku sposobnost nakon što je ispunio profesionalne, obiteljske i društvene obveze.“ Prema Previšiću (2000) slobodno vrijeme u suvremenom društvu predstavlja prostor i mogućnost interakcije u procesima individualizacije, socijalizacije i inkulturacije, te prostor samoaktualizacije i samoostvarenja osobnosti. Pojedinaac u svom slobodnom vremenu ima priliku baviti se amaterskim aktivnostima koje, kako piše Plenković (1997), omogućuju oslobađanje kreativnih sposobnosti radi igre.

Ono što smatramo bitnim za slobodno vrijeme je način na koji se ono može kvalitetno i svrsishodno iskoristiti. Janković (1973) navodi kako treba razlikovati produktivno i neproduktivno slobodno vrijeme. Za njega slobodno vrijeme ima smisao stanja i djelovanja s određenim funkcijama. Vrijeme bez određenog sadržaja naziva dokolicom i govori kako je to stanje kada se ništa ne radi, u kojem nema posebnih namjera obogaćivanja života čovjeka. Tada pojedinac bira aktivnosti prema vlastitoj volji, dok u slobodnom vremenu, iako ono jest oslobođeno obveze organiziranog rada, pojedinac odmara, ispunjava različite obiteljske i društvene obveze, fiziološke potrebe i dopunski rad. Dok Janković poistovjećuje dokolicu s nepromišljenim slobodnim vremenom, mnogi autori se s time ne slažu, pa tako Polić (2003) piše da je „dokolica istinski slobodno vrijeme kao vrijeme slobode za igru i stvaralaštvo u kojima se čovjek potvrđuje kao povijesno biće otvoreno budućnosti“. Martinić (1977) piše da je dokolica vrijeme kada se ne radi, te kada je pojedinac, osim što je oslobođen od organiziranog rada, oslobođen i od ostalih društvenih i obiteljskih obaveza te dopunskog rada.

Dokolica je dio slobodnog vremena u kojem se pojedinac prepušta vlastitoj volji s ciljem zabave ili odmora, razvijanja novih znanja i sposobnosti, slobodnog sudjelovanja u društvenom životu ili bavljenja stvaralačkim radom. Unutar slobodnog vremena može se razlikovati, osim dokolice, još i besposlica. U *Rječniku hrvatskoga jezika* (Anić, 1996) besposlica se definira kao nepromišljeno slobodno vrijeme, a dokolica kao slobodno vrijeme osmišljeno nekim radom. Dakle, produktivno slobodno vrijeme možemo nazvati dokolicom, a neproduktivno slobodno vrijeme besposlicom. Badrić i sur. (2015) zaključuju da dokolica predstavlja kvalitetan čin slobodnog vremena, odnosno da je cilj slobodnog vremena dosegnut tek u dokolici.

Slobodno vrijeme je pojava nastala u industrijskoj civilizaciji (Martinić, 1977), kako bi se naglasila granica između vremena provedenog u organiziranim sustavima proizvodnje i rada te preostalog vremena u kojemu pojedinac bira aktivnosti prema vlastitoj volji. Upravo zbog činjenice da slobodnovremenske aktivnosti pojedinac sam izabire, one bi mu trebale pružati osjećaj slobode i osobne kontrole mnogo više nego druge aktivnosti, kao što su škola ili posao (Badrić i Prskalo, 2011). Osim toga, slobodno vrijeme bi pojedincu trebalo pružiti priliku za odmor, razonodu, razvoj ličnosti te zabavu, druženje i stjecanje novih vještina. Bouillet (2008: 342) piše da „aktivnosti u slobodnom vremenu izazivaju pozitivne emocije pa mogu imati samozaštitnu funkciju i ublažavati efekte negativnih događaja, kao i služiti kao distrakcija od stresa“.

Kao što je već istaknuto, način provođenja slobodnog vremena ovisi o pojedincu koji bira aktivnosti prema vlastitoj volji. Međutim, Livazović (2018: 243) navodi kako je slobodno vrijeme „po funkcijama i mogućnostima korištenja ipak društveno uvjetovano i upućeno“, ali društvo ne bi trebalo izravno organizirati i nametati stilove i sadržaje provođenja slobodnog vremena. Suprotno tome, ono bi trebalo otvarati mogućnost izbora i aktivnog uključivanja pojedinca u aktivnosti slobodnog vremena. Ilišin (1999) također piše kako je jasno da se pojedinci i grupe u slobodnom vremenu posvećuju aktivnostima prema vlastitoj volji, ali da trebamo imati na umu da je taj izbor uvjetovan takozvanim subjektivnim čimbenicima i objektivnim okolnostima. Subjektivni čimbenici su, na primjer, socijalizacijska iskustva, društveni položaj, stečene navike, sposobnosti i obrazovanje, a objektivne okolnosti su sve ono što društvena zajednica baštini, nudi, nameće i tolerira.

Livazović (2018) navodi različite društvene čimbenike koje bi zajednica trebala stvoriti, a koji na različite načine osnažuju, savjetuju, upućuju i omogućavaju korištenje slobodnog

vremena, Autor te čimbenike dijeli u pet skupina. U prvu skupinu ubrajaju se odgojno-obrazovne ustanove. Djeca se s institucionalnim odgojem i obrazovanjem susreću ponajprije u jaslicama i vrtićima, koji stvaraju preduvjete za kasnije samostalno djelovanje pojedinca u izboru sadržaja i aktivnosti slobodnoga vremena. To se postiže kroz stjecanje prvih pozitivnih iskustava u različitim aktivnostima i sadržajima, kojima se razvija interes djeteta i smisao kulturnog i svrhovitog provođenja slobodnog vremena.

Dakle, upravo bi nas odgojno-obrazovni sustav, pored obitelji, trebao od djetinjstva učiti kako kvalitetno ispuniti slobodno vrijeme, jer produktivno korištenje slobodnog vremena omogućava pojedincu stjecanje novih znanja, vještina i sposobnosti, te razvijanje kritičkoga mišljenja. Obrazovanje je jedan od najvažnijih čimbenika odgovornih za razvoj društva. U informacijskom i digitalnom dobu u kojem živimo, potrebno je naglasiti važnost prilagodbe obrazovnog sustava promjenama koje današnjica donosi, kako bi se osiguralo da djeca i mladi stječu relevantna znanja i vještine potrebne za suočavanje s izazovima modernog društva. Škole bi trebale pratiti suvremene trendove i pobrinuti se da pripreme učenike na izazove koje nosi budućnost. Nadrljanski (2006: 266) ističe kako je suvremenom obrazovanju potrebno aktivno učenje koje se temelji na informacijskim resursima stvarnog svijeta te da „nastavnici danas moraju znati koristiti suvremene metode i tehnologije u obrazovanju“. Autor smatra da je nužno da promjene nastavnih sadržaja i metoda zahvate sve razine obrazovanja, ali ključno je da do takvih transformacija dođe na sveučilištima i to na fakultetima koji obrazuju studente koji se školuju za buduće nastavnike i učitelje u osnovnim i srednjim školama. Tim putem najviše se može utjecati na primjenu novih trendova u odgojno-obrazovnim ustanovama jer će ih primjenjivati informacijski pismeni nastavnici.

Drugu skupinu čimbenika provođenja i organizacije slobodnog vremena čine obitelj, te dječje, mladenačke i društvene organizacije koje vode opću i posebnu brigu o djeci i mladima. Dok je prva skupina sustavno organizirana, drugu skupinu obilježava slobodno udruživanje. Uloga obitelji posebno je važna, jer je obitelj „s jedne strane organizator slobodnog vremena djeteta, ali i posrednik, savjetnik i pokretač pojedinih aktivnosti kako u samoj sredini, tako i izvan nje“ (Livazović, 2018: 247). Bitno je da roditelji obrate pažnju na interese i potrebe svoje djece, kako bi ih mogli usmjeravati na određene slobodnovremenske aktivnosti koje će najviše doprinijeti cjelokupnom razvoju djece. Badrić i Prskalo (2011) pišu da upravo obitelj ima ključnu ulogu u formiranju i razvoju kulture provođenja slobodnog vremena jer se kulturne navike usvajaju tijekom ranijih godina života.

Kao treću skupinu čimbenika provođenja i organizacije slobodnog vremena Livazović (2018) navodi raznovrsne objekte i uređaje, kao što su igrališta, zabavni parkovi, igraonice, kupališta, izletišta, odmarališta, te centri kulture. Četvrtu skupinu čimbenika provođenja i organizacije slobodnog vremena čine ustanove općekulturnog, prosvjetnog, informativnog i zabavnog karaktera, čije se djelatnosti mogu korisno primjenjivati i uključivati u opći sadržaj slobodnog vremena, a neke od njih su kazališta, muzeji, galerije, kina, knjižnice, te razne sportske, umjetničke i specijalizirane udruge. U petu skupinu čimbenika provođenja i organizacije slobodnog vremena autor ubraja raznovrsne javne priredbe, manifestacije, te život na javnim mjestima poput ulica, trgova, parkova, javnih lokala ili sajмова. Autor ih naziva faktorima iz područja „funkcionalnog odgoja“, te navodi da njihov utjecaj proizlazi iz „postojanja i djelovanja bez posebne namjene“ (Livazović, 2018: 249).

Današnje potrošačko društvo, a također i sve veći utjecaj tehnologije i medija u slobodnom vremenu, dovode do otuđenosti i suvremenog čovjeka, a pojedinac ujedno i „osiromašuje društvene kontakte s članovima obitelji, rodbinom, prijateljima i susjedima“ (Livazović, 2018: 130). Badrić i sur. (2015: 324) ističu kako u suvremenom društvu „od popunjavanja i osmišljavanja slobodnog vremena žive ne samo cijele industrije već i grane gospodarstava mnogih zemalja svijeta“, pri čemu se to odnosi uglavnom na pasivno popunjavanje vremena. Pri tome pojedinac postaje samo pasivni potrošač sadržaja, on se upušta u neproduktivno ponašanje kojim dominiraju samo zabava i razonoda. Takvo trenutačno zadovoljstvo dovodi do nerazvijanja potencijala pojedinca. Suvremeno informacijsko društvo ne doprinosi samo informativnom, obrazovnom ili znanstvenom sadržaju, već i problemima u odgojno-obrazovnom razvoju, kao što su ekspanzija vrijednosti koje su orijentirane na hedonistički koncept života (Miliša i Vertovšek, 2009). Miliša (2009) navodi da dokoličarenje u današnjem svijetu više nema značenje ranijeg poimanja kreativnog izražavanja u slobodnom vremenu već postaje prepoznatljivi potrošački stil ponašanja, posebno mladih, i uglavnom podrazumijeva pasivni odnos prema ponuđenim aktivnostima. Budući da ljudi danas sve manje postaju aktivni organizatori svog slobodnog vremena, a sve više pasivni konzumenti sadržaja koje im nameće potrošačka industrija, ključna je uloga odgoja i obrazovanja za slobodno vrijeme, što je zadatak pedagogije slobodnog vremena. Upravo to zaključuje i Livazović (2018: 129-130) te piše da je „posebno danas, u 21. st. i suvremenom hipermodernom društvu spektakla ovisnom o medijima i modernoj tehnologiji koje sve više obilježava orijentacija na sebe, *selfie i low-fat-kultura*, neproduktivnost i

banalnost pasivnog provođenja slobodnog vremena *couch-potato*-generacije postavlja ozbiljne kratkoročne i dugoročne pedagoške izazove“.

2.2. Mladi i slobodno vrijeme mladih

Mladi su skupina koja je uvijek aktualna za proučavanje jer, kao prvo, pruža dublji uvid u aktualne procese i odnose određenog društva, a s druge strane nam može pomoći u predviđanju budućih trendova društva. Ilišin i Radin (2002: 15) pišu da su mladi „izrazito senzibiliziran segment populacije na kojem se najranije mogu detektirati promjene koje se zbivaju u danom društvu“. Istraživanje mladih nam pruža informacije o njihovim stavovima, vrijednostima, potrebama i željama, što nam omogućuje bolje razumijevanje njihovog ponašanja i preferencija. Ilišin (1999: 23-24) navodi da “ispitivanje aktivnosti koje mladi preferiraju u svojoj dokolici nije samo puko evidentiranje načina korištenja dokolice i stjecanje uvida u eventualno različite obrasce (stilove) provođenja dokolice, nego se kroz te aktivnosti nastoji očitati funkcije koje one ispunjavaju”. Budući da živimo u društvu koje se stalno mijenja, i to vrlo brzo i dinamično, suvremene generacije mladih se suočavaju s mnogim izazovima. Kada razumijemo te izazove, možemo kvalitetnije i smislenije odgovoriti na njihove potrebe i podržati njihov razvoj, a također i razvijati strategije koje će štititi mlade. Kroz istraživanje mladih možemo uočiti društvene promjene i društvene pokretače koji će oblikovati budućnost.

Mladima kao društvenoj grupi zajednička je pripadnost određenoj dobnoj skupini (Ilišin i Radin, 2002). No, oko određivanja dobne granice mladosti istraživači nisu uvijek istoga mišljenja. Složni su uglavnom oko određivanja donje dobne granice, koja je od navršene 15. godine života, a za gornju granicu se najčešće uzima razdoblje od 25. do 30. godine života. U pedagogiji se mladi definiraju kao osobe u razdoblju između kasne adolescencije i rane odrasle dobi. U Hrvatskoj je, prema Ilišin i sur. (2003), sociološki opravdano kao mlade izučavati populaciju od 15. do 29. godine života jer je najstarija dobna kohorta mladih (25 do 29 godina) po svojim socijalnim obilježjima sličnija populaciji mlađoj od 25 godina nego onoj starijoj od 30 godina. To potvrđuje i definicija iz *Nacionalnog programa za mlade za razdoblje 2023. do 2025.* gdje stoji da su mladi u Hrvatskoj osobe od navršenih 15 do navršenih 30 godina života, heterogena, no iznimno značajna skupina društva, koja čini 15,8 % ukupnog stanovništva. Mladi su skupina koja se nalazi na prelasku iz djetinjstva u odraslu dob. Upravo zbog činjenice da, s jedne strane više nisu zaštićeni kao djeca, a s druge strane

još ne uživaju sve mogućnosti i pogodnosti koje donosi odrasla dob, mladi se smatraju vrlo ranjivim segmentom populacije (Ilišin i Radin, 2002). Jedan od problema koji stoji na putu prelaska mladih u odraslu dob je socioekonomska ovisnost o društvu, odnosno o starijima, a upravo je socioekonomska samostalnost jedan od najvažnijih kriterija prelaska u odraslu dob, to jest pokazatelj odraslosti. Ilišin (2007a) navodi kako je socioekonomska ovisnost posljedica produživanja školovanja, nezaposlenosti i nemogućnosti osiguranja vlastitog stambenog prostora. Tehnološke promjene i napredak tehnologije zahtijevaju više prilagodljive i bolje obrazovane radnike, a gospodarska kretanja ciklički uzrokuju porast nezaposlenosti, posebno među mladima (Ilišin i Radin, 2002). Posljedično, mladi sporije ulaze u svijet rada, čime se i njihova socioekonomska neovisnost usporava, što dodatno dovodi do odgađanja osnivanja vlastitih obitelji. U današnjem vremenu razvoja informatičke tehnologije isključenost mladih iz učenja i primjene informatičkih znanja smatra se oblikom socijalne isključenosti, a to u velikoj mjeri određuje položaj mladih na svjetskom tržištu rada (Potočnik, 2007).

Mladi se nalaze u razdoblju koje pred njih stavlja očekivanja da razviju svoje socijalne vještine i sposobnosti kako bi preuzeli trajne društvene uloge u različitim područjima ljudskog djelovanja (Livazović, 2018). Ilišin (1999) piše da se i kroz slobodno vrijeme mladi socijaliziraju, što pokazuje da slobodno vrijeme utječe na razvoj ličnosti mladih i to u većoj mjeri nego u slučaju starije populacije. Mladost je posebno i važno životno razdoblje koje pruža mladima vrijeme i prostor za eksperimentiranje, učenje o sebi i drugima te izgradnju temelja za njihovu budućnost, i sve to kroz interakciju s vršnjacima, obitelji, odgojno-obrazovnim institucijama i širom zajednicom. No, važno je uzeti u obzir činjenicu da mladi još uvijek nisu razvili zadovoljavajuću razinu samokontrole u ponašanju. Često su skloni eksperimentiranju i istraživanju, što može rezultirati raznolikim oblicima ponašanja, uključujući i rizična ponašanja. Bouillet i Uzelac (2007: 127) definiraju rizična ponašanja kao termin kojim se opisuju „djeca i mladi suočeni s mnogobrojnim problemima koji prijete njihovu pozitivnom razvoju i uspješnoj prilagodbi društvu u kojemu žive“. Rizična ponašanja su situacije koje su povezane s potencijalnim opasnostima ili nepovoljnim ishodima u budućnosti, uključujući zdravlje te psihosocijalno i kognitivno funkcioniranje u kasnijoj životnoj dobi (Ferić Šlehan i sur., 2008). Livazović (2012) piše da su rizična sva ona ponašanja koja proizlaze iz međusobnog djelovanja raznih čimbenika rizika i zaštite, a mogu prerasti u ozbiljnije forme asocijalnog djelovanja. Rizični čimbenici ili čimbenici rizika mogu se definirati kao „bilo koji utjecaji koji pojačavaju vjerojatnost prvog pojavljivanja poremećaja, napredovanja prema vrlo ozbiljnom stanju te podržavanju problematičnih uvjeta“

(Bašić, 2000: 35), a poremećaji u ponašanju su ponašanja koja odstupaju na općem području osobne ili socijalne adaptacije (Bašić i Žižak, 1992, prema Raboteg-Šarić i Brajša-Žganec 2000). Raboteg-Šarić i Brajša-Žganec (2000) pišu da problemi u ponašanju djece i mladih mogu varirati od relativno beznačajnih ponašanja, na primjer vikanje, psovanje, izmjenjivanje srdžbe i agresije, do nekih težih oblika, na primjer krađe, nasilničkog ponašanja i zloupotrebe sredstava ovisnosti. Autorice također dijele probleme u ponašanju na vidljive (agresivno ponašanje, svađa, napadaji bijesa, neposlušnost, izrugivanje drugih, hvalisanje, napadanje ljudi, impulzivnost, hiperaktivnost, itd.) i skrivene poremećaje, odnosno one koje se javljaju iza leđa odraslih (laganje, krađa, korištenje alkohola ili droge, itd.). Dryfoos (1990, prema Ferić Šlehan i sur., 2008) kao visoko rizična ponašanja mladih navodi delinkventno ponašanje, zlouporabu alkohola i droga, nasilničko ponašanje, napuštanje škole te rizično seksualno ponašanje. Čimbenici rizika se, dakle, obično izražavaju kao vjerojatnost odnosno izvjesnost budućih problema (Fraser, 1997, prema Ajduković, 2000). Nadalje, Ajduković (2000: 51) piše da su rizični čimbenici „svi utjecaji koji povećavaju izvjesnost ozbiljnih poteškoća u procesu socijalizacije“. Ono što može umanjiti opasnost od rizičnih ponašanja su, između ostalog, unaprijed strukturirane aktivnosti slobodnoga vremena, a također i slobodnovremenske aktivnosti koje se odvijaju u obiteljskom okruženju. Istraživanja su pokazala da vrijeme koje obitelj provodi zajedno u aktivnostima poput rekreacije pozitivno utječe na obiteljsku povezanost (Orthner i Mancini, 1991, prema Mesch, 2006). Ilišin (2007b: 180) navodi da „nejednaka dostupnost postojećih sadržaja slobodnog vremena različitim skupinama mladih i značajan utjecaj koji aktivnosti u dokolici imaju u formativnom razdoblju mladog pojedinca uvijek iznova aktualiziraju relaciju slobodnog vremena i rizičnog ponašanja mladih“. Jednostavnije rečeno, neravnomjerna dostupnost različitih aktivnosti tijekom slobodnog vremena mladih i utjecaj tih aktivnosti u njihovom razvojnom razdoblju uvijek iznova povezuju slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih. Bouillet (2008) navodi kako su mladi, točnije studenti, u svom slobodnom vremenu izloženi brojnim rizičnim ponašanjima, a ponajviše konzumiranju psihoaktivnih sredstava, nedovoljnoj fizičkoj aktivnosti i nedovoljnoj zastupljenosti bavljenja strukturiranim aktivnostima. Istraživanje koje su na uzorku od 1485 srednjoškolaca proveli Bouillet i Čale-Mratović (2007, prema Bouillet, 2008) utvrdilo je da se konzumiranje alkohola najčešće odvija u kafićima, na tulumima i kućnim zabavama, u diskoklubovima, na partijima, te u parku, na plaži, ulici i igralištu što takva ponašanja izravno povezuje uz sferu slobodnoga vremena. Upravo je zbog toga nužno i potrebno usmjereno djelovanje i organiziranje slobodnoga vremena mladih. Forneris i sur. (2010, prema Bouillet, 2010) naglašavaju važnost koju škole imaju u zdravom razvoju djece i mladih, s obzirom na

to da upravo u školi provode više vremena nego u bilo kojem drugom institucionalnom okruženju. Kroz usmjereno odgojno-obrazovno djelovanje, škole mogu umanjiti rizične i pojačati zaštitne čimbenike u razvoju djece i mladih. Odgojno-obrazovne institucije i druge javne institucije, klubovi i udruge za mlade imaju veliku ulogu upravo u prevenciji rizičnih ponašanja. Livazović (2018: 152) piše da se „preventivnim aktivnostima pokušava mlade zaštititi od utjecaja za koje nisu razvojno, intelektualno ili emocionalno spremni, odnosno koji za njih predstavljaju općenito rizično ponašanje ili imaju loše posljedice“, a upravo se organiziranjem aktivnosti u slobodnom vremenu mladih pokušavaju spriječiti pojave poput ovisnosti, skitnje, nasilja, nemara i lijenosti. Odrastanjem djeca i mladi postupno preuzimaju sve veću kontrolu i samostalnost u odlučivanju o načinu na koji provode svoje slobodno vrijeme, a na njihove pozitivne ili negativne odluke utječu roditelji, škola i društveno okruženje (Badrić i sur., 2015). Kvalitetno strukturirane i organizirane slobodnovremenske aktivnosti mladima će zasigurno omogućiti ispunjenje temeljnih uloga slobodnog vremena, pridonijeti osobnom razvoju, te će zadovoljiti njihove interese.

Slobodno vrijeme mladih, uz tri temeljne uloge – odmor, razonodu i razvoj ličnosti, ima i razvojno-preventivnu ulogu (Livazović, 2018). Ilišin (1999: 23) piše da se uloge slobodnog vremena mladih „posebice aktualiziraju, naprosto zato što bar dio mladih prolazi kroz intenzivno formativno razdoblje“. Kako bi se osiguralo ispunjenje tih uloga, potrebno je poznavati specifične navike, interese i potrebe pojedinca. Previšić (2000) navodi da je za optimalno iskorištavanje slobodnog vremena mladih važno prepoznati njihov specifičan biopsihosocijalni status, to jest cjelokupno stanje pojedinca s obzirom na njegovu biološku, psihološku i socijalnu dimenziju, te ih usmjeriti na aktivnosti koje bi mogle postati njihovim interesom, a „što su interesi mladih raznovrsniji, njihovo je slobodno vrijeme sadržajnije i bogatije“ (Ilišin, 2007, a: 182). Drugim riječima, kako bi mladi iskoristili svoje slobodno vrijeme na najbolji način, važno je da imaju usmjerenje i aktivno sudjelovanje u aktivnostima koje su za njih zanimljive i koje im pružaju zadovoljstvo.

Što se tiče samih aktivnosti u slobodnom vremenu mladih u Hrvatskoj, Ilišin (1999: 38) je svojim istraživanjem iz 1998. godine na uzorku mladih u dobi od 18 do 29 godina utvrdila da u „dokolici mladih sredinom devedesetih godina¹ dominiraju aktivnosti čija je primarna funkcija zabava, razonoda i rekreacija, a da su intelektualno zahtjevnije aktivnosti znatno manje zastupljene“. Autorica navodi da je taj trend konstantan sve od sedamdesetih godina do

¹ Radi se o starijem istraživanju iz 20. stoljeća

devedestih godina 20. stoljeća, uz stalne promjene sve veće usmjerenosti mladih prema aktivnostima karakterističnima za urbani način života, što dolazi kao rezultat porasta prosječne obrazovanosti mladeži i procesa urbanizacije. Kada je riječ o pojedinačnim aktivnostima, autorica je utvrdila da mladi najučestalije gledaju televiziju ili video i slušaju glazbu, nešto manje se druže s prijateljima i rodbinom, izlaze u kavane i kino, a najmanje vremena se bave nekim hobiem, pisanjem, slikanjem i sviranjem, te odlascima na kazališne, glazbene i likovne priredbe. Istraživanje Spajić-Vrkaš i Ilišin (2005) provedeno na uzorku od 945 ispitanika, utvrdilo je da 58,1 % mladih u Hrvatskoj svoje slobodno vrijeme provodi u druženju s prijateljima, što je najučestalija aktivnost. Njih 19,4 % se bavi sportskim aktivnostima, 19,3 % odlascima u disko klubove, 16,5 % gledanjem televizije, a 15,2 % ispitanika provodi vrijeme vani, u rekreacijskim aktivnostima poput planinarenja i ribolova. Najmanji broj ispitanika, njih 1,1 % radi u slobodnom vremenu kako bi zaradili džeparac, a 1,2 % ispitanika volontira. Nadalje, hobiem u slobodnom vremenu se bavi 5,8 % ispitanika, surfanjem po internetu 8,3 %² ispitanika, a igranjem video igrice na računalu 10,3 % ispitanika. Jednak postotak ispitanika, njih 9,8 %, izjavio je da provodi svoje slobodno vrijeme s obitelji, te da sluša muziku, čita knjige ili posjećuje izložbe. U slobodnom vremenu spava, odmara ili ne radi ništa 6,7 % ispitanika. Bouillet (2008) je provela istraživanje slobodnog vremena zagrebačkih studenata, kojim je također utvrđeno da mladi slobodno vrijeme pretežno vežu zabavne i opuštajuće aktivnosti. Budući da je istraživanje provedeno na jednom izdvojenom dijelu populacije mladih – studentima, očekivalo se da će dio slobodnog vremena, uz zabavu i relaksaciju, posvetiti kulturnim, društvenim i edukativnim sadržajima, hobiima i drugim strukturiranim aktivnostima, no rezultati nisu to potvrdili. Autorica piše kako je zabrinjavajuće da su ispitanici vrlo slabo zainteresirani za kulturne sadržaje u slobodnom vremenu, a također ukazuje i na činjenicu da je stvarno i idealno zamišljeno slobodno vrijeme poprilično neusklađeno, a razloge tomu bi trebalo dodatno istražiti. Istraživanje slobodnoga vremena mladih iz 2013. godine (Ilišin, 2017), koje je provedeno u sklopu istraživanja *Potrebe, problemi i potencijali mladih u Hrvatskoj*, obuhvatilo je mlade iz cijele Hrvatske u dobi od 15 do 29 godina. Istraživanjem je potvrđeno kako su mladi i dalje zaokupljeni aktivnostima koje omogućuju zabavu i razonodu. Sadržaji koji pridonose kultiviranju slobodnog vremena znatno su manje zastupljeni. Pojedinačne aktivnosti koje su najzastupljenije su druženja, izlasci u kafiće, korištenje računala i gledanje televizije. Rezultati toga istraživanja su također pokazali da gotovo tri četvrtine mladih raspolaže s tri ili

² Uzimajući u obzir tehnološki napredak koji se dogodio i koji se događa od vremena provođenja tog istraživanja, jasno je da ovi podaci u današnje vrijeme više nisu relevantni.

više sati slobodnoga vremena dnevno. Slične rezultate dobila je Rattinger (2017), koja je ispitala slobodno vrijeme učenika šestih i sedmih razreda osnovnih škola. Pokazalo se da mlađi tinejdžeri imaju prosječno četiri sata slobodnoga vremena dnevno.

Istraživanje provedeno 2018. godine (Gvozdanović i sur., 2019) na uzorku mladih u dobi od 14 do 29 godina iz cijele Hrvatske ponovno je potvrdilo da i dalje najviše slobodnog vremena mladi provode u aktivnostima koje omogućuju zabavu i opuštanje, a najmanje u sadržajima koji pridonose osobnom rastu i razvoju. Pojedinačna aktivnost koja ispunjava svakodnevnicu većine mladih je provođenje vremena s obitelji, a nakon toga slušanje glazbe, opuštanje, druženje, gledanje filmova, izlasci s prijateljima te provođenje vremena u barovima, kafićima, klubovima. Također, utvrđeno je gotovo četvrtina mladih nikada ne sudjeluje u sportskim aktivnostima. To ukazuje na nedovoljno razvijenu svijest o važnosti fizičkih aktivnosti u održanju zdravlja i poboljšanju kvalitete života. Na činjenicu da nedostatak redovitog tjelesnog vježbanja i provođenja kinezioloških aktivnosti tijekom slobodnog vremena predstavlja važan javnozdravstveni problem upozoravaju i Badrić i sur. (2015). Badrić i Prskalo (2011) na osnovu svog istraživanja utvrđuju kako djeca i mladi većinu svoga slobodnog vremena provode pred ekranima televizora ili igrajući se na računalu, te da je udio tjelesne aktivnosti u slobodnom vremenu djece nešto veći nego kod mladih. Uočili su i razliku prema spolu, te utvrdili da su dječaci i mladići više tjelesno aktivni u slobodnom vremenu od djevojčica i djevojaka. Badrić i sur. (2015) proveli su istraživanje aktivnosti u slobodnom vremenu učenika osnovne škole dobi od 11 do 15 godina. Uzorak je činilo 847 učenika, a cilj je bio o utvrditi razlike u provođenju slobodnog vremena u kineziološkim i nekineziološkim aktivnostima učenika prema spolu i dobi. Rezultati su pokazali da veliku većinu ponuđenih kinezioloških aktivnosti ispitanici ili ne prakticiraju ili ih prakticiraju minimalno. Vrlo malen broj ispitanika od kinezioloških aktivnosti svakodnevno u svoje slobodno vrijeme prakticira vožnju biciklom, igranje nogometa, šetanje, rolanje i trčanje, a generalno ispitanici sudjeluju u aktivnostima koje nemaju prevelike materijalnotehničke zahtjeve te ih je vrlo lako koristiti. Prema dobi ispitanika nije utvrđena razlika u bavljenju kineziološkim aktivnostima, dok je prema spolu vidljiva razlika. Naime, dječaci više preferiraju kineziološki kompleksnije aktivnosti, kao što su nogomet, košarka i rukomet, a također i više slobodnog vremena provode vozeći se na biciklu ili igrajući stolni tenis. Djevojčice u svom slobodnom vremenu preferiraju kineziološke aktivnosti zabavnog karaktera, kao što su šetnja, rolanje, badminton, odbojka i ples, što uz provođenje same aktivnosti podrazumijeva i druženje s vršnjacima. Što se tiče ostalih, nekinezioloških

aktivnosti, rezultati tog istraživanja pokazali su da čak 71 % ispitanika svoje slobodno vrijeme svakodnevno provodi gledajući televiziju. Čak 46 % ispitanika svakodnevno vrijeme provodi na internetu. Istraživanje koje su proveli Botou i Marsellos (2018) među šesnaestogodišnjim studentima u Ateni pokazuje da većina ispitanika, točnije njih 62,9 %, u slobodnom vremenu izlazi dva do tri puta tjedno, 28,6 % ispitanika izlazi jednom tjedno, a 8,6 % ispitanika izlazi pet do šest puta tjedno.

U ranije spomenutom istraživanju Gvozdanić i sur. (2019) navedeno je da se prosječno gledanje televizije među mladima unazad 15 godina u Hrvatskoj smanjilo, dok se s druge strane dnevno korištenje interneta povećalo i iznosi 3,49 sati. Ukupno 98 % ispitanika ima osiguran svakodnevni pristup internetu. Najčešća svrha korištenja interneta je komunikacija putem društvenih mreža poput Facebooka, Instagrama, Snapchata, Twittera i ostalih, dok se često koristi i za skidanje ili slušanje glazbe, za potrebe škole, edukacije ili posla, za čitanje vijesti ili informiranje, dijeljenje slika, videa ili glazbe i e-mail. Nie i sur. (2004, prema Mesch, 2006) u svom radu navode da je smanjenje slobodnog vremena provedenog s obitelji bilo veće kod prosječnog korisnika interneta nego kod prosječnog gledatelja televizije. Lenhart i Madden (2007) 2006. godine proveli su istraživanje među američkim tinejdžerima u dobi od 12 do 17 godina i njihovim roditeljima. To istraživanje pokazalo je da tri četvrtine roditelja regulira vrste televizijskih emisija koje njihova djeca gledaju, a 57 % roditelja regulira vrijeme koje njihova djeca mogu provesti gledajući televiziju.

2.3. Društvene mreže

U svijetu ubrzanog razvoja tehnologije i informatizacije, sve se brže razvijaju i društvene mreže, koje su postale neizostavan dio suvremenog društva i „globalni komunikacijski fenomen“ (Grbavac i Grbavac, 2014: 206). Kompjutorska komunikacija postoji u različitim vrstama i oblicima, na primjer tekstualna, glasovna i video komunikacija. Te vrste se neprestano mijenjaju i proširuju, što ostavlja dojam da se kompjutorsku komunikaciju s vremenom sve više i više pokušava približiti komunikaciji licem u lice (Duck, 2014). Mnogi znanstvenici smatraju da internet mijenja način na koji međusobno komuniciramo iz mnogo razloga: zbog visokih brzina veza, dostupne online tehnologije i dostupnosti različitih programa (Narasimhamurthy, 2014). Upravo društvene mreže pružaju platformu za komunikaciju, interakciju i dijeljenje informacija s drugim ljudima širom svijeta. Diklić i sur. (2019) pišu da se društvene mreže koriste kao akcelerator u međusobnoj komunikaciji, te da

su postale najjednostavniji način za međusobnu komunikaciju. Društvene mreže su prostori na internetu gdje korisnici mogu stvoriti profil i povezati ga s drugim profilima kako bi stvorili osobnu mrežu, a tinejdžeri i mlađi odrasli ljudi među najaktivnijim su korisnicima takvih mreža (Lenhart i Madden, 2007). Kako pišu Grbavac i Grbavac (2014: 206), društvene mreže „egzistiraju već dugi niz godina na Internet komunikacijskom prostoru“ i „okupljaju ogroman broj ljudi u komunikaciji na određenim interesnim temama“. U takvoj kompjuterskoj komunikaciji pojedinci mogu stvarati različite dojmove o sebi, promovirati dijelove sebe u koje žele da ljudi povjeruju, ali i skrivati činjenice, mogu raditi s ljudima te općenito voditi ljudske odnose (Duck, 2014). Dakle, društvene mreže pružaju virtualno okruženje u kojem korisnici mogu izražavati svoje interese, stvarati i održavati veze s prijateljima, obitelji, kolegama, kao i upoznavati nove ljude sličnih interesa. Boyd i Ellison (2007) definiraju društvene mreže kao platforme koje omogućavaju korisnicima otvaranje privatnih ili javnih profila unutar ograničenog sustava, stvaranje liste drugih korisnika s kojima se povezuju i ostvaruju različite vrste interakcija. Priroda i nazivlje tih veza mogu varirati od mreže do mreže. Sličnu definiciju navode Grbavac i Grbavac (2014: 207), te dodaju da su glavna obilježja svih društvenih mreža „univerzalna komunikacijska sredstva i tehnike, kao i zajednički interes koji drži grupe ljudi zajedno“. Postoje istraživanja koja pokazuju da online komunikacija potiče izgradnju odnosa (Raacke i Bonds-Raacke, 2008). Narasimhamurthy (2014) definira društvene mreže kao online platforme u kojima korisnici kreiraju profile, dijele sadržaje i informacije i komuniciraju s poznatim i nepoznatim ljudima te dodaje kako su društvene mreže povezale ljude različitih kultura u jedno „globalno selo“. Paska (2019) definira društvene mreže kao digitalna okruženja u kojima sadržaj potpuno ili djelomično stvaraju njihovi korisnici putem tehnološke platforme koja omogućuje komunikaciju s drugim korisnicima. Dakle, društvene mreže su sustavi u kojima se ljudi mogu međusobno povezivati, komunicirati i stvarati sadržaj putem digitalnih kanala, obično na temelju zajedničkih interesa, hobija ili socijalnih veza. MySpace je prva društvena mreža koja je 2003 godine popularizirala društvene mreže, jer je pružala korisnicima mogućnost jednostavne komunikacije i dijeljenja muzičkih i video sadržaja (Narasimhamurthy, 2014). Iste godine osnovan je i YouTube. Neke od najpoznatijih i najpopularnijih društvenih mreža u današnje vrijeme su Facebook, Instagram, YouTube, TikTok, Twitter, Tinder, Snapchat, WhatsApp, Viber, Skype, Pinterest, LinkedIn, Tumblr i Reddit. One pružaju različite alate i funkcionalnosti koje korisnicima omogućuju da dijele tekstualne poruke, fotografije, videozapise, poveznice i druge vrste medijskog sadržaja. Uz to, korisnici mogu pratiti druge korisnike, lajkati, komentirati ili dijeliti objave, sudjelovati u grupama i događanjima te

stvarati svoj vlastiti digitalni identitet. Procjenjuje se da 90 % mladih ljudi koristi društvene mreže, s time da većina ima korisnički račun na dvije ili više mreža, a posjećuju ih svakodnevno (Perrin, 2015., prema Vannucci i sur., 2017). U toj fazi razvoja mladim ljudima društvene mreže mogu poslužiti za izgradnju identiteta i održavanje postojećih socijalnih veza (Moreno i Whitehill, 2014., prema Vannucci i sur., 2017). Raacke i Bonds-Raacke (2008) navode da mladi provode više vremena u online komunikaciji i osjećaju se ugodnije pri tome u usporedbi sa starijim generacijama.

Broj korisnika društvenih mreža raste iz godine u godinu, pa je tako 2011. godine bilo otprilike 1,22 milijarde korisnika, 2012. godine 1,37 milijardi, 2013. godine je brojka narasla na 1,73 milijarde korisnika, dok je 2014. godine bilo otprilike 1,97 milijardi korisnika društvenih mreža (Narasimhamurthy, 2014). U 2023. godini procjenjuje se da je broj korisnika društvenih mreža dosegao 4,9 milijardi (Wong, 2023). Takav uzlazni trend ukazuje da velik broj ljudi prati društvene trendove i ide u korak s digitalnom erom i vremenom u kojem živimo. Ne treba zanemariti ni utjecaj COVID-19 pandemije na broj korisnika društvenih mreža, kao ni na količinu provedenog vremena na društvenim mrežama. COVID-19 pandemija uvelike je utjecala na svakodnevni život ljudi. Izolacija i mjere društvenog distanciranja doveli su do povećanog korištenja društvenih mreža (Roy i sur., 2020). Na Twitteru je tijekom prva tri mjeseca 2020. godine bilo prijavljeno 12 milijuna korisnika više nego u posljednja tri mjeseca 2019. godine, a Facebook je također zabilježio porast korisničke aktivnosti na njihovoj mreži (Kouzy i sur., 2020, prema Ergović i sur., 2023). Istraživanja koja su provedena tijekom pandemije COVID-19 pokazala su da prekomjerno korištenje društvenih mreža može dovesti do povećane razine stresa, anksioznosti ili čak dugotrajnog psihološkog opterećenja (Garfin i sur., 2020, prema Ergović i sur., 2023). Bez obzira na moguće negativne posljedice prekomjernog korištenja društvenih mreža u vrijeme pandemije COVID-19, one su pružale ljudima mogućnost socijalizacije i održavanja komunikacije tijekom izolacije i obavezne fizičke distance, a bile su i mjesto koje su ljudi koristili za zabavu i razonodu.

Iako nam informacijske i komunikacijske tehnologije pružaju mnogobrojne prednosti, a unutar toga i društvene mreže, korištenje društvenih mreža nosi određene izazove i potencijalne rizike. Društvene mreže brzo su usvojene od strane djece, a posebno tinejdžera i mladih diljem svijeta, omogućujući nove prilike za prezentaciju samog sebe, učenje, izgradnju širokog kruga odnosa te upravljanje privatnošću i intimnošću. S druge strane, također postoji zabrinutost da društvene mreže povećavaju vjerojatnost novih rizika za pojedinca, koji se

sastoje u gubitku privatnosti, zlostavljanju, štetnim kontaktima i slično (Livingstone i Brake, 2019). Ružić-Baf i sur. (2012: 564) pišu da su moguće „štetne posljedice koje se obično javljaju zbog neznanja i nekorištenja potrebnih tehnika“, a one mogu biti „krađa identiteta, ukradena lozinka, lažno predstavljanje, širenje neistina, vršnjačko nasilje, vrijeđanje, uhođenje, uznemiravanje i slično“. Miliša (2009) u svom radu o utjecaju medija u kreiranju slobodnog vremena mladih upozorava na činjenicu da mladi sve više svog slobodnog vremena provode uz televizor, mobitel ili računalo, te da se to vrijeme izjednačilo s vremenom boravka u školama. Diklić i sur. (2019) kao pozitivne strane korištenja društvenih mreža navode sklapanje prijateljstva s ljudima diljem svijeta, upoznavanje novih kultura, razvijanje medijske pismenosti i kreativnosti, ali upozoravaju da postoje brojni nedostaci u odnosima, govoru, ponašanju i zaštiti privatnosti. Rakić (2020, prema Popović, 2022) također ukazuje na pozitivne i negativne utjecaje društvenih mreža. Pozitivni utjecaji su sklapanje i obnavljanje starih prijateljstava, razne poslovne i marketinške aktivnosti, upoznavanje s novim kulturama, učenje stranih jezika i slično, a negativni su razotkrivanje, gubitak privatnosti, manipulacija privatnim podacima, virtualni identitet i anonimnost, virtualni prijatelji, drugi život, izoliranost, ovisnost i različiti rizici. Neki od rizika za sigurnost djece i mladih na društvenim mrežama su zlostavljanje, uznemiravanje, izloženost štetnom sadržaju, krađa osobnih informacija, seksualno zlostavljanje putem interneta, nasilno ponašanje, poticanje na samoozljeđivanje i rasistički napadi (Home Office Task Force on Child Protection on the Internet, 2008, prema Livingstone i Brake, 2010). Paska (2019) navodi kako su u današnjem dobu društvene mreže, a i digitalna medijska okruženja općenito, sve više prisutne u životu pojedinaca te obilježene visokom razinom integracije u svakodnevicu, što donosi drugačije fenomenološko iskustvo u odnosu na iskustvo življenja u prethodnim razdobljima medijskog razvoja. To iskustvo karakterizira potpuno uranjanje u medijski sadržaj tijekom cijelog dana, do razine koja često prelazi u vizualno i prostorno okruženje u kojem postaje sve teže odrediti granicu između povezanosti s internetom i fizičke stvarnosti.

Društvene mreže danas imaju širok spektar primjene, ne samo za osobne objave i druženje, već sve više postaju važan alat za pristup ključnim vijestima, informacijama i edukativnim sadržajima (Diklić u sur., 2019). Što se tiče korisnosti društvenih mreža u obrazovanju, Bukša (2021, prema Popović 2022) navodi kako informatička tehnologija pruža učenicima mogućnost brzog i jednostavnog pristupa potrebnim informacijama, čime se skraćuje proces usvajanja novih sadržaja. Diklić i sur. (2019) navode da društvene mreže pružaju raznovrsne mogućnosti istraživanja i usvajanja novih znanja, da služe kao medij

preko kojeg učenici mogu učiti i biti poučavani, doprinoseći većoj angažiranosti učenika i dodajući novu dimenziju u procesu učenja. Društvene mreže mogu motivirati učenike da sudjeluju u raspravama, nauče tražiti kvalitetne informacije, unaprjeđuju svoje vještine pisanja i razvijaju otvorenost prema različitim gledištima. Preko društvenih mreža učenici također mogu razmjenjivati informacije i nastavne materijale. Svakako bi djecu i mlade trebalo dodatno educirati o načinima korištenja društvenih mreža u edukativne svrhe, te ih poticati da to čine. Važno je prije svega educirati i nastavnike i roditelje o potencijalima društvenih mreža.

Društvene mreže imaju potencijal za pozitivne promjene i stvaranje zajednica, ali zahtijevaju svijest, razumijevanje i oprez kako bi se koristile na način koji promiče dobrobit korisnika i društva u cjelini. Potrebno je istaknuti da ni društvene mreže, kao ni svaka druga tehnologija, nisu nužno dobre ili loše, već su njihova svojstva i karakteristike određeni od strane samih korisnika (Diklić i sur., 2019). Važno je da korisnici budu svjesni potencijalnih rizika i da koriste društvene mreže na odgovoran način, u skladu s pravilima i uvjetima korištenja koja su navedena prilikom otvaranja profila na svakoj pojedinoj društvenoj mreži. Također, važno je i napomenuti da su društvene mreže dinamične i neprestano se razvijaju, uvodeći nove značajke i promjene u načine na koji ljudi komuniciraju i koriste digitalne tehnologije. Zbog toga je potrebno i dalje istraživati o toj temi i pratiti istraživanja i studije koja pružaju detaljniji uvid u utjecaj korištenja društvenih mreža u slobodnom vremenu na pojedince i društvo.

2.4. Društvene mreže i slobodno vrijeme mladih: pregled dosadašnjih istraživanja

Istraživanja slobodnog vremena mladih i društvenih mreža iznimno su važna za razumijevanje njihove uloge, utjecaja i potencijalnih rizika koji proizlaze iz njihove upotrebe. Napredak tehnologije, promjene u društvenim mrežama i promjene u navikama mladih čine ovo područje izazovnim i dinamičnim za istraživanje.

Društvene mreže postoje od samih početaka interneta, ali uglavnom kao mreže za razmjenu poruka gdje su ljudi mogli objavljivati poruke na različite teme i čekati odgovore drugih (Narasimhamurthy, 2014). Mesch (2006) je 2001. godine proveo istraživanje na području Izraela među adolescentima s ciljem razumijevanja povezanosti korištenja interneta s odnosima u obitelji. Doprinos tog istraživanja očituje se u razlikama korištenja interneta u

slobodnom vremenu među adolescentima. Dok neki vrijeme na internetu provode tražeći informacije, stječući vještine i istražujući za školske zadatke, drugi ga koriste uglavnom u društvene svrhe i u svrhe zabave. Kada mladi koriste internet u društvene i zabavne svrhe, dakle kada im je vrijeme ispunjeno aktivnostima poput igranja online igara, komunikacije s prijateljima i sudjelovanja u diskusijskim grupama, to se potencijalno suprotstavlja roditeljskim očekivanjima, što povećava sukobe između adolescenata i roditelja. S druge strane, korištenje interneta u svrhu učenja ili školskih aktivnosti poput preuzimanja softvera ili pretraživanja informacija, vrlo je cijenjeno od strane roditelja i u skladu je s njihovim očekivanjima, te nije bilo povezano s obiteljskim sukobima, vremenom koje provode zajedno i obiteljskom povezanošću. Autor u svom radu također navodi da su istraživanja koja su ispitivala povezanost učestalosti dnevnog korištenja interneta adolescenata na kvalitetu njihovih odnosa s roditeljima i prijateljima, utvrdila da je manja upotreba interneta bila povezana s boljim odnosima s roditeljima i prijateljima u usporedbi s većom i češćom upotrebom interneta (Mesch, 2001; Sanders i sur., 2000, prema Mesch 2006). Nadalje, adolescenti izjavljuju da korištenje interneta ne doprinosi poboljšanju odnosa s roditeljima i da im internet oduzima vrijeme koje bi inače proveli sa svojim obiteljima (Lenhart i sur., 2001, prema Mesch 2006).

Potočnik (2007) je provela istraživanje upotreba novih tehnologija među mladima, te je rezultate usporedila sa starijom populacijom. Prema dobivenim rezultatima, mladi u slobodnom vremenu najčešće koriste računalo za pisanje, potom za internet, te igranje i učenje ili vježbanje. Korištenje računala u svrhu igranja video igara najčešća je aktivnost muške populacije u dobi od 15 do 19 godina, koji su po statusu učenici ili studenti. Autorica napominje kako se još od pojave prvih video igara ukazuje na negativne utjecaje na psihološki i društveni razvoj djece i mladih, kao što su socijalna neprilagođenost, izolacija i prihvatanje kulturnih i rodni stereotipa. S druge strane, kompjuterske igre i simulacije mogu biti od velike pomoći učenicima i studentima za stjecanje znanja i vještina, kao što su vizualne vještine, prostorno snalažanje i računalna pismenost. Što se tiče korištenja interneta, rezultati su pokazali da mladi najčešće koriste internet u svrhu surfanja, potom dopisivanja elektroničkom poštom, informiranja o novostima te radi komunikacije putem raznih platformi i foruma. Popović (2022) je provela istraživanje o korištenju društvenih mreža i navika učenja na uzorku od 206 učenika srednjih škola u Osijeku. Rezultati su pokazali da većina ispitanika u slobodnom vremenu koristi društvene mreže između 2 i 4 sata dnevno. Na prvom mjestu je Instagram (63,1 %), zatim Tik Tok (12,6 %), dok je treća najčešće korištena društvena mreža

Snapchat (11,7 %). Društvene mreže najčešće koriste u svrhu komunikacije s prijateljima i obitelji, potom radi pregledavanja slika i videozapisa, te pregledavanja sadržaja bez nekog cilja. Većina ispitanika, njih 89,3 %; izjavljuje da pripada barem jednoj grupi na društvenim mrežama koja je vezana za školu.

U istraživanju aktivnosti i društvenih mreža u slobodnom vremenu mlađih tinejdžera, točnije učenika šestih i sedmih razreda osnovnih škola, Rattinger (2017) je utvrdila da većina ispitanika ima profil na nekoj od društvenih mreža, te da trećinu svoga slobodnoga vremena provodi u online aktivnostima. Društvene mreže koriste radi kontakta s prijateljima, pregledavanja fotografija i videozapisa, te igranja igrica i korištenja aplikacija. Diklić i sur. (2019) istražili su navike korištenja društvenih mreža među djecom u osnovnoj školi s posebnim naglaskom na edukativnu ulogu društvenih mreža u svakodnevnom životu djece. Istraživanje je provedeno na uzorku od 508 učenika sedmih i osmih razreda iz Dubrovnika i Zagreba. Utvrđeno je da svega 8 % ispitanika koristi društvene mreže za aktivnosti koje imaju edukativni karakter. S druge strane, čak 81 % ispitanika koristi društvene mreže, najviše WhatsApp ili Viber, za razmjenu informacija vezanih uz školske obaveze. Razlozi korištenja društvenih mreža su većinom održavanje kontakta s postojećim prijateljima i praćenje događanja i akcija prijatelja. Zabrinjavajući je podatak da je 10 % ispitanika otvorilo profil kako bi se osjećali prihvaćeni od strane prijatelja. Također, 17 % ispitanika izjavilo je da im je ugodnije komunicirati putem društvenih mreža. Što se tiče ostalih aktivnosti na društvenim mrežama, 71 % ispitanika razgovara putem chata s prijateljima, 67 % ispitanika pregledava novosti, a 51 % ispitanika lajka tuđe statuse i fotografije. Na društvenim mrežama 42 % ispitanika provodi do dva sata dnevno, 26 % ispitanika provodi od dva do četiri sata dnevno, a 25 % ispitanika provodi više od četiri sata dnevno na društvenim mrežama. Buljan Flander i sur. (2020) proveli su istraživanje koje proučava korištenje društvenih mreža u slobodno vrijeme među adolescentima srednjoškolskog uzrasta te identificira glavne trendove i rizike u njihovom ponašanju na različitim platformama. Rezultati tog istraživanja također su pokazali da mladi najčešće koriste društvene mreže u svom slobodnom vremenu prije svega za komunikaciju s prijateljima, zabavu, te informiranje o sadržajima i temama koje ih zanimaju. Najviše ispitanika koristi društvene mreže od 1 do 3 sata dnevno, točnije njih 40 %, ali važno je napomenuti da polovina sudionika istraživanja koristi društvene mreže više od tri sata dnevno. Što se tiče dnevne količine vremena provedenog na društvenim mrežama, istraživanje provedeno 2008. godine u Sjedinjenim Američkim Državama pokazalo je da studenti, u prosječnoj dobi od 19 godina, provode između 2 i 3 sata dnevno na društvenim mrežama

MySpace i Facebook (Raacke i Bonds-Raacke, 2008). Mladi koji provode više od dva sata dnevno na društvenim mrežama češće imaju lošije mentalno zdravlje, ali i visoke razine stresa te čak i suicidalne misli, za razliku od onih koji provode manje slobodnog vremena na društvenim mrežama (Lewis i Sampasa-Kanyinga, 2015). Vannucci i sur. (2017) također su proveli istraživanje na području Sjedinjenih Američkih Država, na uzorku od 563 ispitanika u dobi od 18 do 22 godine. Rezultati su pokazali da je prosječno dnevno vrijeme korištenja društvenih mreža nešto više od 6 sati, s time da postoji razlika prema spolu. Ispitanici muškoga spola u prosjeku provode 7,41 sati dnevno na društvenim mrežama, dok ispitanici ženskoga spola provode 5,86 sati dnevno na društvenim mrežama. Istraživanje koje su u Ateni proveli Botou i Marsellos (2018) među mladima u dobi od 16 godina pokazalo je da većina ispitanika svakodnevno koristi društvenu mrežu Facebook i to u vremenskom razdoblju od dva ili više sati. Zabrinjavajući su podaci koji ukazuju na to da ispitanici smanjuju vrijeme pojedinih slobodnovremenskih aktivnosti samo kako bi mogli provesti više vremena na društvenim mrežama. 34,7 % ispitanika smanjuje vrijeme spavanja i odmaranja, 18,6 % ispitanika smanjuje vrijeme koje im je potrebno za učenje, 8,6 % ispitanika smanjuje vrijeme koje bi proveli u sportskim aktivnostima, 2,9 % ispitanika smanjuje vrijeme koje bi proveli u rekreacijskim aktivnostima i komunikaciji s prijateljima, a sve to kako bi proveli više vremena na društvenim mrežama. Autori su ovim istraživanjem namjeravali provjeriti ima li Facebook utjecaj na samopouzdanje ispitanika, a rezultati su pokazali da samopouzdanje nije povezano s učestalošću kojom ispitanici koriste Facebook, niti s razinom prihvaćenosti ili popularnosti korisnika. Istraživanje je pokazalo da ispitanici primarno koriste društvene mreže radi uspostavljanja odnosa sa svojim vršnjacima, s time da što su odnosi bliži, to više koriste društvene mreže za komunikaciju, a manje za samopromociju.

Ergović i sur. (2023) proveli su 2020. godine istraživanje navika korištenja društvenih mreža kod studenata u vrijeme pandemije COVID-19, kao i odnos korištenja društvenih mreža i psihološke prilagodbe studenata. Istraživanje je provedeno na uzorku od 352 ispitanika u prosječnoj dobi od 22 godine. Prema rezultatima istraživanja, ispitanici u prosjeku koriste četiri društvene mreže. Njih 44 % je tijekom pandemije COVID-19 provodilo između dva i četiri sata dnevno na društvenim mrežama, dok je 19,3 % ispitanika provodilo na društvenim mrežama više od pet sati dnevno. Više od polovice ispitanika izjavilo je da su povećali vrijeme korištenja društvenih mreža u doba pandemije. Takvi rezultati nisu iznenađujući, s obzirom na to da je pandemija zahtijevala izolaciju i održavanje društvene distance, te je većina društvenih aktivnosti i komunikacije prebačena u virtualno okruženje.

Također, ispitanici koji preferiraju komunikaciju putem društvenih mreža više od komunikacije licem u lice, iskazali su veću razinu usamljenosti tijekom pandemije COVID-19. Bliskost i osjećaj povezanosti koju pruža komunikacija i interakcija licem u lice ne može biti zamijenjena online komunikacijom i interakcijom. Tijekom pandemije COVID-19 upotreba društvene mreže Whatsapp povećala se za 40 %, a upotreba društvene mreže Facebook za 37 % (Kantar, 2020., prema Ergović i sur., 2023). Rattinger (2017) je ukazala na zabrinjavajuću činjenicu koju je dobila uvidom u rezultate provedenog istraživanja. Prosječna dob kada djeca počinju koristiti društvene mreže je 10,1 godinu, iako je dobna granica za otvaranje profila na većini mreža 13 godina. Istraživanje Buljan Flander i sur. (2020) pokazalo je da je najveći broj ispitanika otvorilo profil na nekoj od društvenih mreža s 12 godina, a čak dvije trećine otvorilo je profil prije trinaeste godine. Diklić i sur. (2019) prema rezultatima svog istraživanja navode kako ispitanici najčešće otvaraju profile na društvenim mrežama u dobi od 11 (njih 21 %) i 12 godina (njih 22 %), a izuzetno je zabrinjavajuće da je su neki ispitanici izjavili da su otvorili profile na društvenim mrežama počevši s četiri i pet godina života. Ukupno je 366 ispitanika, odnosno 72 %, otvorilo profil na društvenoj mreži prije trinaeste godine. Iz tih podataka može se zaključiti da djeca neiskreno odgovaraju na pitanja o svojoj dobi prilikom otvaranja profila, odnosno da daju lažne podatke o svojoj dobi. Nadalje, Rattinger (2017) ističe da skoro polovina ispitanika nije upoznata s pravilima ponašanja i zaštitom podataka, dok trećinu ispitanika to ne zabrinjava ili ne zna kako zaštititi privatnost. Buljan Flander i sur. (2020: 288) pišu da „tri četvrtine djece otvorilo je profile na društvenim mrežama bez pomoći odrasle osobe, što otvara pitanje u kojoj su mjeri pritom imali potrebne informacije i smjernice o sigurnosti i zaštiti računara“. Na činjenicu da većina mladih nije dovoljno svjesna mogućih zloupotreba osobnih podataka niti da je izgradila odgovarajuće kriterije za uspostavu mreže virtualnih prijatelja, kao i njihova promoviranja u stvarne, bliske prijatelje, upozorava se i u istraživanju Gvozdanović i sur. (2019). Zanimljivo je da je u istraživanju Rattinger (2017) uočena razlika prema spolu, pa se može vidjeti da dječaci u manjoj mjeri brinu o privatnosti i zaštiti osobnih podataka u odnosu na djevojčice. Također, uočeno je da mlađe osobe bolje štite privatne podatke od starijih. Lenhart i Madden (2007) u svom istraživanju provedenom na 935 američkih tinejdžera također pokazuju da mlađe osobe bolje štite privatne podatke od starijih, te da stariji dijele više informacija o sebi. Najčešće su to njihovo ime, mjesto u kojem žive, škola koju pohađaju, te slika profila, a najrjeđe je to broj mobilnog ili kućnog telefona. 66 % svih ispitanika koji su ikad stvorili online profil na neki način ograničava pristup svojim profilima. Livingstone i Brake (2010) u svom radu navode da će pripadnici srednje klase, te mlađa djeca bolje štititi podatke i

ograničiti nepoznatim ljudima pristup svojim profilima. Također, autori pišu da prema istraživanju ukupno 61 % korisnika društvenih mreža ograničava pristup svom profilu u Ujedinjenom Kraljevstvu, a slične brojke su i u Sjedinjenim Američkim Državama. Botou i Marsellos (2018) navode kako 81,4 % ispitanika u njihovom istraživanju ne dijeli osobne podatke i informacije, dok 18,6 % ispitanika to čini. Diklić i sur. (2019) utvrdili su kako gotovo 80 % ispitanika brine o privatnosti svog profila te da je profil vidljiv samo osobama koje osobno poznaje, dok je 14 % ispitanika odgovorilo da je profil vidljiv svima, a 7 % ispitanika nije bilo sigurno kome je vidljiv njihov profil. Iz navedenih podataka može se zaključiti kako većina korisnika društvenih mreža ipak brine o zaštiti i privatnosti svojih podataka.

Iako 76 % ispitanika bira prijatelje na društvenim mrežama prema poznanstvu u stvarnom životu, neki prihvaćaju za prijatelje sve koji to zatraže, što potencijalno može biti vrlo opasno. Utješno je da većina ispitanika, bez obzira na velik interes za društvene mreže, i dalje preferira komunikaciju i druženje uživo, licem u lice. Istraživanje koje su proveli Botou i Marsellos (2018) pokazalo je da 55,7 % ispitanika za prijatelje na društvenoj mreži Facebook prihvaća samo osobe koje poznaju uživo, 40 % ispitanika prihvaća nepoznate osobe ako imaju zajedničke prijatelje, a samo 4,3 % ispitanika prihvaća bilo koga za prijatelja. Zabrinjavajuće rezultate po pitanju dopisivanja s osobom koju su upoznali online i upoznavanja iste dobili su Buljan Flander i sur. (2020). Gotovo 70 % ispitanika navodi da se dopisivalo s osobom koju ne poznaje, a više od 30 % ispitanika se s osobom koju su upoznali samo putem društvenih mreža dogovorilo za susret uživo i upoznalo na dogovorenom susretu. Slične rezultate dobili su Lenhart i Madden (2007) u istraživanju američkih tinejdžera. Većina ispitanika komunikaciju putem društvenih mreža uspostavlja s prijateljima, dok gotovo polovina ispitanika izjavljuje da koriste društvene mreže kako bi upoznali nove prijatelje. Prema rezultatima tog istraživanja 32 % ispitanika bilo je kontaktirano online od strane nepoznate osobe. Dok je većina ispitanika ignorirala ili izbrisala kontakt, 21 % ispitanika koji su kontaktirani online od strane nepoznate osobe nastavilo je online komunikaciju kako bi saznali više informacija o toj osobi. 23 % ispitanika koji su kontaktirani online od strane nepoznate osobe izjavljuje da su se osjećali prestrašeno ili nelagodno zbog tog online kontakta. Istraživanje Diklić i sur. (2019) pokazalo je drugačije rezultate. Utvrđeno je da 4 % ispitanika razgovara putem chata s nepoznatim osobama, odnosno da prihvaća nepoznate osobe kao prijatelje na profilu, dok 20 % ispitanika na društvenim mrežama traži nove

prijatelje. Kao razlog korištenja društvenih mreža 28 % ispitanika navelo je da žele upoznati nove ljude.

Rezultati istraživanja Rattinger (2017) pokazuju da je vrijeđanje na društvenim mrežama doživjelo 15 % ispitanika, dok je 8 % ispitanika vrijeđalo drugu osobu. Laž o sebi napisalo je 16 % ispitanika, a laž o drugima 5 % ispitanika. Lenhart i Madden (2007) uvidom u rezultate svog istraživanja zaključuju da je od svih ispitanika s online profilima 56 % njih objavilo barem nekoliko lažnih informacija. Primjećuju kako će muški ispitanici, njih 64 %, nešto češće napisati laž o sebi ili objaviti lažnu informaciju na svom profilu, dok će isto učiniti 50 % ispitanika ženskoga spola. Također, u nešto većem postotku lažne informacije objavljuju mlađi ispitanici, naspram starijih. Diklić i sur. (2019) rezultatima svog istraživanja utvrdili su da je na pitanje jesu li uključeni u nasilje putem društvenih mreža gotovo 2 % ispitanika odgovorilo potvrdno, a uglavnom su to ispitanici muškog spola i lošijeg uspjeha u školi. Istraživanjem kojega je proveo Livazović (2012) na uzorku od 736 učenika 2. i 3. razreda srednjih škola, u dobi od 15 do 20 godina, pokazalo se da 65 % ispitanika nikada nije bilo izloženo zlostavljanju putem medija. S druge strane, to znači da je 35 % ispitanika bilo izloženo zlostavljanju putem medija, što je više od jedne trećine ispitanika, a to je itekako zabrinjavajuće. Zabrinjavajuć je i podatak da je čak 22 % ispitanika uznemiravalo druge, a 35 % ispitanika izjavilo je da je primilo seksualne ponude putem medija od nepoznatih ljudi. Livingstone i Brake (2010) u svom radu iznose podatke istraživanja provedenog u Ujedinjenom Kraljevstvu koje je obuhvatilo osobe u dobi od 9 do 19 godina. Istraživanje je pokazalo da je među onima koji su koristili internet barem nekoliko puta tjedno, njih 57 % vidjelo online pornografiju, 31 % vidjelo nasilni sadržaj, a 11 % rasistički sadržaj. Nadalje, 31 % ispitanika primilo je seksualne komentare online, a 28 % primilo je neželjeni seksualni materijal. Trećina ispitanika izjavljuje da je primila komentare s elementima zlostavljanja online.

Thelwall (2008) je proveo istraživanje društvene mreže MySpace u Sjedinjenim Američkim Državama, na uzorku od 22 670 profila. Utvrđeno je da je srednja dob prijavljenih korisnika 21 godina³, a aktivni korisnici su nešto i mlađi. Korisnici MySpace-a su dakle uglavnom tinejdžeri. Mala razlika vidljiva je u interesima korištenja društvene mreže, pri čemu su djevojke više zainteresirane za sklapanje prijateljstava, dok su mladići skloniji

³ Taj podatak može biti lažan, odnosno ne mora nužno predstavljati stvarnu sliku dobi korisnika. Budući da je mnogim drugim istraživanjima utvrđeno da korisnici ne prijavljuju točnu dob prilikom otvaranja profila na društvenim mrežama, to može biti slučaj i ovdje, tako da je ovaj podatak potrebno uzimati s oprezom.

traženju izlazaka i ozbiljnih ljubavnih veza. Osobe ženskog spola se češće prijavljuju na društvenu mrežu i imaju više prijatelja na mreži, iako odmak naspram muškog spola nije velik. Goswami i Dutta (2015) u svom radu o razlikama u korištenju tehnologije prema spolu navode kako nije primijećena razlika u spolu s obzirom na interakciju putem društvenih mreža, ali muškarci i žene imaju različite ciljeve u korištenju društvenih mreža. Žene uglavnom koriste društvene mreže za očuvanje postojećih odnosa, dok muškarci koriste društvene mreže za sklapanje novih prijateljstava. Raacke i Bonds-Raacke (2008) također pišu da su žene sklonije sudjelovanju u online komunikaciji radi održavanja osobnih veza s obitelji, prijateljima i kolegama, dok muškarci koriste online komunikaciju za ostvarivanje seksualnih interesa i romantičnih veza.

S obzirom na to da su društvenih mreže sve više prisutne u svakodnevnom životu mladih, potreba za istraživanjem ove tematike i dalje postoji. Daljnja istraživanja trebala bi pratiti promjene i nove trendove kako bi se osvijestile prednosti, rizici i načini optimalnog korištenja društvenih mreža tijekom slobodnog vremena mladih, te kako bi se osiguralo da mladi imaju dobrobit u korištenju društvenih mreža u njihovom slobodnom vremenu.

Prema rezultatima pregledanih istraživanja i literature, možemo zaključiti da su društvene mreže činitelji rizika zbog mnogih njihovih karakteristika. Rizik na društvenim mrežama očituje se u izloženosti pornografiji, nasilnom sadržaju, rasističkom sadržaju, lažnim informacijama, vrijeđanju i različitim oblicima nasilja. Rizik predstavlja i prekomjerno korištenje društvenih mreža, budući da to može dovesti do zanemarivanja obaveza, povećane razine stresa, anksioznosti ili dugotrajnog psihološkog opterećenja, a kod nekih pojedinaca je povezano i s pojavom suicidalnih misli. Mnogi ispitanici produžuju vrijeme na društvenim mrežama na štetu vlastitog spavanja, odmaranja, učenja, sportskih i rekreacijskih aktivnosti, te na štetu komunikacije i interakcije s prijateljima uživo. Nadalje, rizik predstavlja nedovoljna upućenost u pravila privatnosti i zaštite osobnih podataka, što može dovesti do gubitka privatnosti i zloupotrebe osobnih podataka. Također, društvene mreže povećavaju vjerojatnost rizika za djecu i mlade, koji se sastoje u primanju seksualnih ponuda, zlostavljanju, uznemiravanju i uhođenju. Na kraju, društvene mreže mogu predstavljati rizik za sigurnost djece i mladih, zbog komunikacije s nepoznatim osobama i sastajanja uživo s osobom koju su upoznali online.

3. Metoda empirijskog istraživanja

3.1. Cilj i problem istraživanja

Cilj ovog istraživanja je analizirati načine na koje korištenje društvenih mreža oblikuje slobodno vrijeme mladih. Istraživački problemi su: 1. utvrditi povezanost korištenja društvenih mreža i manifestiranja rizičnih ponašanja mladih te 2. utvrditi povezanost između učestalosti korištenja društvenih mreža i učestalosti bavljenja drugim slobodnovremenskim aktivnostima.

3.2. Hipoteze

U svrhu ovoga istraživanja postavljene su dvije hipoteze.

H1: Većina mladih društvene mreže koristi odgovorno i bez manifestiranja rizičnih ponašanja.

H2: Količina vremena provedenog na društvenim mrežama umanjuje vrijeme posvećeno drugim aktivnostima slobodnoga vremena.

3.3. Uzorak ispitanika

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku istraživanja, a ispitanici su u istraživanju sudjelovali dobrovoljno. To znači da su samostalno odlučivali o tome hoće li ili neće popuniti upitnik. Pozivu na sudjelovanje u istraživanju odazvalo se 141 osoba u dobi od 18 do 29 godina. Pri tome je 66 % ispitanika muškog spola, a 34 % ispitanika ženskog spola. U uzorku istraživanja 56,7 % ispitanika studira, a 43,3 % ispitanika ne studira. U tablici 1 prikazani su podaci o uključenosti u svijet rada ispitanika koji su se izjasnili kao studenti.

Tablica 1 Udio ispitanika studenata s obzirom na radni angažman (N=80)

Ako studiraš, radiš li dodatno kao student?	%
ne radim	20,0
radim samo preko praznika	18,8
radim nekoliko puta mjesečno	16,3
radim kontinuirano tijekom godine	27,5
radim svakodnevno	17,5

Prema podacima prikazanim u *Tablici 1* proizlazi da petina studenata tijekom svog studiranja ne radi, dok svi ostali uz studentske obaveze dodatno rade na studentskom poslu. Ova informacija nedvojbeno se odnosi na količinu slobodnog vremena kojima studenti raspolažu.

Unutar skupine ispitanika koji ne studiraju, većina je zaposlena, što je vidljivo u *Tablici 2*.

Tablica 2 Udio ispitanika prema trenutnom radnom statusu onih koji ne studiraju (N=60)

Ako ne studiraš, koji ti je trenutni radni status?	%
zaposlen	90
nezaposlen	10

3.4. Instrument

Podatci za potrebe istraživanja prikupljeni su kvantitativnom metodom, a instrument je bio anketni upitnik. Pitanja za anketni upitnik jednim dijelom preuzeta su iz sličnih istraživanja (Ilišin, 2017; Rattinger, 2017), te je potom upitnik prilagođen potrebama ovog istraživanja. Anketni upitnik sastoji se od tri dijela. Prvi dio čine pitanja koja se odnose na sociodemografska obilježja ispitanika, drugi dio se odnosi na društvene mreže, a treći dio na slobodno vrijeme. Anketni upitnik sastavljen je online, pomoću obrasca na platformi *Google Forms*. Upitnik je priložen na kraju ovog rada.

Dio anketnog upitnika u kojemu su se prikupljali podaci o sociodemografskim obilježjima obuhvatio je pitanja o spolu i dobi ispitanika te o njihovoj uključenosti u obrazovne procese (studiraju li ili ne). Također, tu je uključeno i pitanje namjenjeno studentima koje ispituju rade li dodatno na studentskom poslu i koliko često, a ispituje se i trenutni radni status ispitanika koji nisu studenti. Drugi dio upitnika čine pitanja o slobodnom vremenu kojima se istražuje koliko ispitanici imaju slobodnoga vremena, kako ga provode i kojim aktivnostima se bave. Prvo se od ispitanika traži da procijene koliko dnevno imaju slobodnog vremena, a nakon toga ih se traži da na petostupanjskoj skali procijene koliko često se u slobodnom vremenu bave navedenim aktivnostima, pri čemu 1 označava *nikad*, a 5 *svaki dan*. Ukupno je navedeno 14 slobodnovremenskih aktivnosti. Treći dio upitnika odnosio se na pitanja o društvenim mrežama. Ispitanici su trebali odgovoriti koje društvene mreže koriste te procijeniti koliko

vremena dnevno provode na društvenim mrežama. Nakon toga navedeno je 20 tvrdnji o korištenju društvenih mreža i o rizičnim ponašanjima povezanim s korištenjem društvenih mreža. Podatci prikupljeni tim pitanjima daju uvid u razloge korištenja društvenih mreža i omogućuju identifikaciju rizika povezanih s korištenjem društvenih mreža. Ispitanici su trebali procijeniti koliko se određene tvrdnje odnose na njih. Za to je korištena skala Likertovog tipa u kojoj se označava stupanj slaganja s tvrdnjom, gdje 1 označava *uopće se ne odnosi na mene*, a 5 označava *u potpunosti se odnosi na mene*.

3.5. Način prikupljanja i obrade podataka

Istraživanje je provedeno tijekom srpnja 2023. godine, a podatci su prikupljeni online anketnim upitnikom putem društvenih mreža Facebook, Instagram i WhatsApp. To znači da je poziv na sudjelovanje u istraživanju komuniciran putem tih društvenih mreža. U pozivu je pisalo sljedeće: Poštovani/a, pozivamo Vas da sudjelujete u istraživanju koje se provodi za potrebe izrade diplomskog rada na temu „Društvene mreže kao činitelj rizika u slobodnom vremenu mladih“ na diplomskom studiju pedagogije. Cilj istraživanja je analizirati načine na koje korištenje društvenih mreža oblikuje slobodno vrijeme mladih. Istraživanjem obuhvaćamo mlade u dobi od 18 do 29 godina. Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno i anonimno. U bilo kojem trenutku možete odustati od daljnjeg ispunjavanja ankete. Prikupljeni podaci koristit će se samo u svrhu ovoga istraživanja. Molimo da na pitanja odgovarate iskreno, kako bismo dobili relevantne rezultate i uspješno proveli istraživanje. Hvala na suradnji.

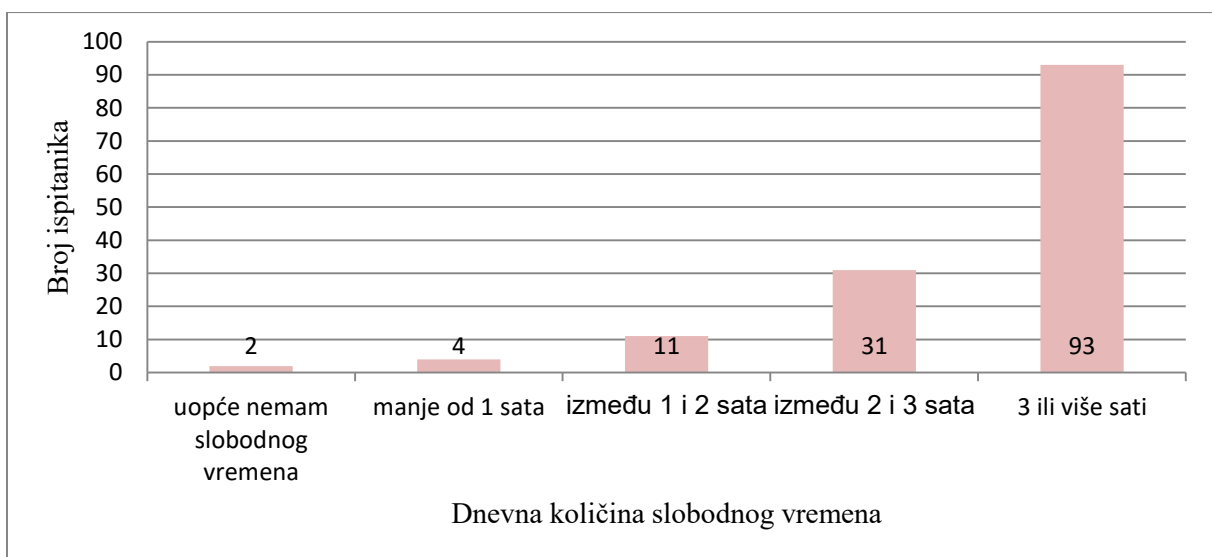
Za obradu podataka korišten je softver za analizu i statistiku SPSS. Podatci su obrađeni na deskriptivnoj razini, a za prikaz podataka korištene su tablice i grafikoni. Korelacije među količinom vremena provedenog na društvenim mrežama i količinom vremena posvećenog drugim slobodnovremenskim aktivnostima izračunate su pomoću Pearsonovog koeficijenta korelacije.

4. Analiza rezultata

Za početak analizira se slobodno vrijeme i slobodnovremenske aktivnosti mladih. Nakon toga prikazani su podaci o korištenju društvenih mreža u slobodnom vremenu i o nekim rizičnim ponašanjima koja se vežu uz to. Na kraju je utvrđena povezanost između pojedinih aktivnosti slobodnog vremena i količine vremena provedene na društvenim mrežama.

Prema rezultatima istraživanja većina ispitanika raspolaže s 3 ili više sati slobodnog vremena dnevno (66 %). Slijede ispitanici koji raspolažu s dva do tri sata slobodnog vremena dnevno (22 %), potom ispitanici koji raspolažu sa jednim do dva sata (7,8 %) te nakon toga su ispitanici koji raspolažu s manje od jednog sata slobodnoga vremena dnevno (2,8 %). Na posljednjem mjestu su ispitanici koji uopće nemaju slobodnog vremena (1,4 %). Na *Slici 1* su prikazani rezultati prema broju ispitanika za svaku kategoriju dnevne količine slobodnog vremena.

Slika 1 Broj ispitanika s obzirom na dnevnu količinu slobodnog vremena (N=141)

Što se tiče aktivnosti slobodnog vremena, dobiveni rezultati prikazani su u *tablici 3*. Oni pokazuju da igranje igrice na mobitelu ili računalu trećina ispitanika ne prakticira nikad, dok jednako toliko ispitanika to čini nekoliko puta tjedno ili svaki dan. Objave na društvenim mrežama velika većina ispitanika gleda svakodnevno, a isto je i s dopisivanjem s prijateljima putem društvenih mreža. Televiziju, filmove ili serije veći broj ispitanika gleda svaki dan, dok podjednak broj ispitanika radi to nekoliko puta tjedno ili nekoliko puta mjesečno. Slični rezultati su i kod druženja s roditeljima i obitelji. Nešto više od trećine ispitanika svakodnevno posvećuje svoje slobodno vrijeme druženju s roditeljima i obitelji, dok četvrtina

to radi nekoliko puta tjedno. Najviše ispitanika u kafiću s prijateljima odlazi nekoliko puta mjesečno. S prijateljima u kino, u kazalište ili na izložbe skoro polovina ispitanika odlazi jednom mjesečno ili rjeđe, a svega 8 ispitanika to čini nekoliko puta tjedno ili svaki dan. Vrlo malen broj ispitanika izlazi u disko klubove ili na koncerte nekoliko puta tjedno ili svaki dan. Prema podacima prevladavaju oni koji izlaze rijetko ili nikad. Zabrinjavajuće je da se sportom ili treniranjem više od trećine ispitanika bavi samo nekoliko puta mjesečno ili rjeđe, a čak četvrtina ispitanika nikada se ne bavi sportom ili treniranjem u svom slobodnom vremenu. Nešto više slobodnoga vremena ispitanici posvećuju odlascima na izlete i u šetnje. Dvije trećine ispitanika ide na izlete i u šetnje nekoliko puta tjedno ili nekoliko puta mjesečno. Hobbies se više od dvije trećine ispitanika bavi barem nekoliko puta mjesečno, nekoliko puta tjedno ili svaki dan. Kod spavanja ili izležavanja u slobodnom vremenu rezultati pokazuju podjednak broj onih koji to prakticiraju nekoliko puta mjesečno, nekoliko puta tjedno i svaki dan. Zabrinjavajuće je da više od četvrtine ispitanika nikada u slobodnom vremenu ne čita knjige. Na kraju, većina ispitanika nikada ne volontira.

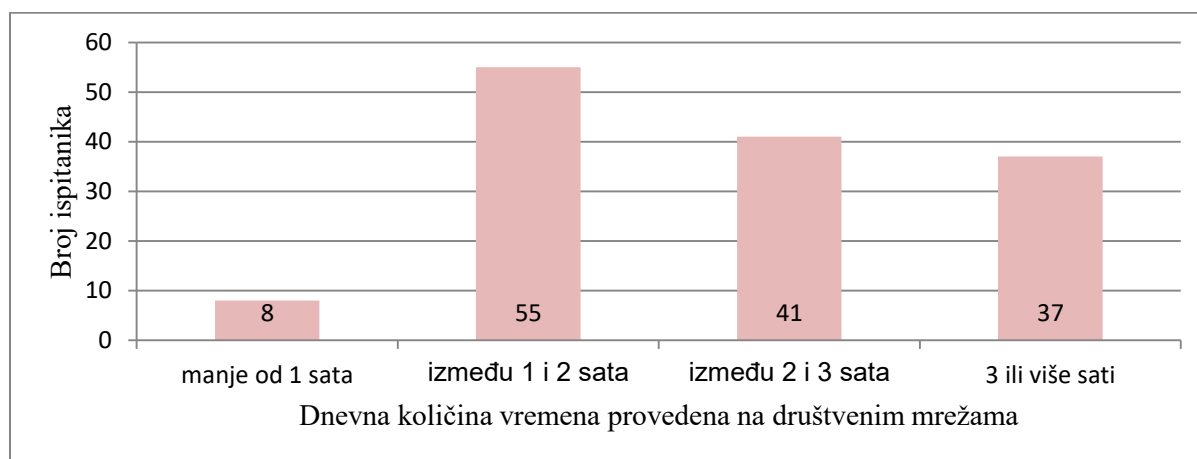
Možemo zaključiti da su među mladima u slobodnom vremenu najpopularnije aktivnosti zabavnog karaktera. Konkretno aktivnosti kojima se najviše ispitanika bavi svakodnevno su gledanje objava na društvenim mrežama i dopisivanje s prijateljima putem društvenih mreža, a zatim slijedi gledanje televizije, filmova ili serija, druženje s roditeljima i obitelji te spavanje ili izležavanje. Najmanje zastupljena aktivnost u slobodnom vremenu ispitanika je volontiranje. Pojednim aktivnostima ispitanici se većinom bave na tjednoj ili mjesečnoj razini, poput izlazaka u disko klubove ili na koncerte, odlazaka s prijateljima u kino, u kazalište ili na izložbe, odlazaka na izlete i u šetnje, te bavljenja sportom i treniranja. Tim aktivnostima se svakodnevno bavi manje od 10 % ispitanika, međutim, kao što smo već napomenuli, u pitanju su aktivnosti koje se uobičajeno prakticiraju na tjednoj ili mjesečnoj razini, pa je takav rezultat i očekivan. Dakle, nakon volontiranja, najmanje zastupljene aktivnosti u slobodnom vremenu mladih su izlasci u disko klubove ili na koncerte te izlasci s prijateljima u kino, u kazalište ili na koncerte. Tim aktivnostima se nekoliko puta mjesečno, tjedno ili svakodnevno bavi trećina ispitanika, a nešto više od trećine ispitanika čita knjige. Nešto više od polovine ispitanika nekoliko puta mjesečno, tjedno ili svakodnevno igra igrice na mobitelu ili računalu, a nakon toga se ispitanici bave sportom ili treniraju i spavaju ili se izležavaju. Nakon toga prema učestalosti slijedi bavljenje hobbijem, odlasci na izlete i u šetnje i druženje s roditeljima i obitelji. Te aktivnosti su podjednako zastupljene, a nakon njih slijede provođenje vremena u kafiću s prijateljima i gledanje televizije, filmova ili serija.

Tablica 3 Učestalost bavljenja pojedinim aktivnostima slobodnog vremena (N=141)

Slobodnovremenska aktivnost	nikada (%)	jednom mjesечно ili rjeđe (%)	nekoliko puta mjesечно (%)	nekoliko puta tjedno (%)	svaki dan (%)
igram igrice na mobitelu ili računalu	34,8	13,5	17,0	17,7	17,0
gledam objave na društvenim mrežama	0,7	1,4	2,8	13,5	81,6
dopisujem se s prijateljima putem društvenih mreža	0,0	1,4	3,5	14,2	80,9
gledam televiziju, filmove ili serije	5,0	9,2	24,8	23,4	37,6
provodim vrijeme u kafiću s prijateljima	0,7	8,5	45,4	29,8	15,6
družim se s roditeljima i obitelji	0,7	19,9	17,7	25,5	36,2
bavim se sportom ili treniram	24,8	17,7	19,9	28,4	9,2
idem na izlete i u šetnje	6,4	19,1	34,8	31,9	7,8
bavim se hobijem	9,9	17,0	41,8	20,6	10,6
volontiram	78,0	15,6	4,3	1,4	0,7
idem s prijateljima u kino, u kazalište, na izložbe	17,7	48,2	28,4	3,5	2,1
izlazim u disko klubove ili na koncerte	29,8	38,3	20,6	9,9	1,4
čitam knjige	36,9	23,4	18,4	12,8	8,5
spavam ili izležavam se	4,3	11,3	28,4	27,0	29,1

Jasno je da veliki dio svakodnevnog slobodnog vremena ispitanika odlazi na komunikaciju putem društvenih mreža i pregledavanje sadržaja koji se na društvenim mrežama nalazi. Podatci o količini slobodnog vremena kojega ispitanici dnevno provode na društvenim mrežama prikazani su na *Slici 2*.

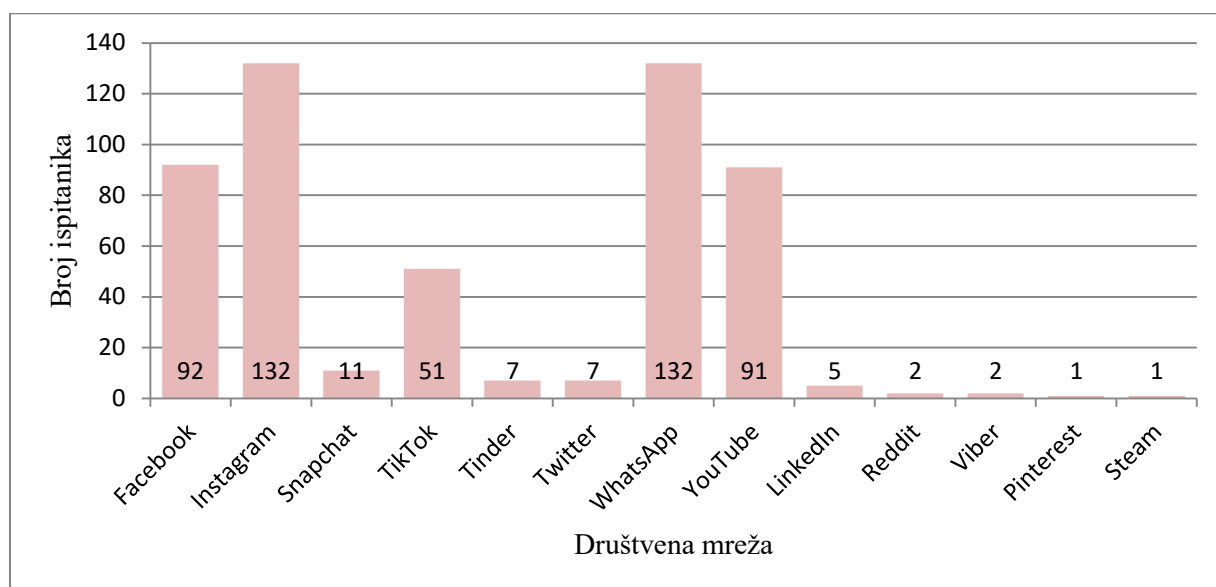
Slika 2 Broj ispitanika prema dnevnoj količini vremena koju provode na društvenim mrežama (N=141)

Najviše je onih koji u aktivnostima na društvenim mrežama provode između jednog i dva sata (39 %). Podjednak je broj onih koji na društvenim mrežama provode između dva i tri sata (29,1 %) i onih koji provode više od tri sata (26,2 %). Najmanje je onih koji dnevno na društvenim mrežama provedu manje od jednog sata (5,7 %).

Podatci o broju korisnika pojedinih društvenih mreža prikazani su na *Slici 3*. Skoro svi ispitanici koriste društvene mreže Instagram i WhatsApp (93,6 %). Nakon Instagrama i WhatsApp-a, sljedeća društvena mreža s najvećim brojem korisnika u ovom istraživanju je Facebook (65,2 %), a odmah iza njega je YouTube sa samo jednim korisnikom manje. Nešto više od trećine ispitanika koristi TikTok, što je sljedeća po zastupljenosti društvena mreža. Najmanje su zastupljeni Snapchat, Tinder, Twitter i LinkedIn, nakon čega slijede Reddit, Viber, Pinterest i Steam.

Slika 3 Broj korisnika pojedinih društvenih mreža (N=141)

Motivaciju, odnosno razloge za korištenje društvenih mreža podijelili smo na kategorije zabave, informiranja o vijestima i obrazovanja. U tom dijelu upitnika od ispitanika se tražilo da procijene u kojoj mjeri se navedene tvrdnje odnose na njih.

Tablica 4 Razlozi korištenja društvenih mreža (N=141)

Razlog korištenja društvenih mreža	uopće se ne odnosi na mene (%)	uglavnom se ne odnosi na mene (%)	ni se odnosi, ni se ne odnosi na mene (%)	djelomično se odnosi na mene (%)	u potpunosti se odnosi na mene (%)
Zabava	2,1	3,5	2,1	29,1	63,1
Informiranje o vijestima	3,5	8,5	10,6	44,0	33,3
Obrazovanje	7,8	17,0	24,1	34,0	17,0

Najviše ispitanika društvene mreže koristi za zabavu. Za informiranje o vijestima trećina ispitanika se u potpunosti slaže da je to razlog njihova korištenja društvenih mreža, a za skoro polovinu ispitanika to je djelomično razlog njihova korištenja društvenih mreža. Najmanje ispitanika koristi društvene mreže za obrazovanje.

Korištenje društvenih mreža nosi određene rizike. U *Tablici 5* navedene su tvrdnje vezane uz rizična ponašanja na društvenim mrežama, a od ispitanika se tražilo da na skali od 1 do 5 procijene koliko se određena tvrdnja odnosi na njih. Dobiveni rezultati uneseni su u *Tablicu 5*, a za svaku tvrdnju naveden je postotak ispitanika s obzirom na njihovo slaganje ili neslaganje s pojedinom tvrdnjom.

Tablica 5 Rizična ponašanja na društvenim mrežama (N=141)

Molimo da procijeniš koliko se sljedeće tvrdnje odnose na tebe.	uopće se ne odnosi na mene (%)	uglavnom se ne odnosi na mene (%)	niti se odnosi, niti se ne odnosi na mene (%)	djelomično se odnosi na mene (%)	u potpunosti se odnosi na mene (%)
previše koristim društvene mreže i to ugrožava moje obveze	14,9	19,1	20,6	22,0	23,4
ostajem online na društvenim mrežama duže nego što planiram	6,4	10,6	10,6	31,9	40,4
vrijeđam druge na društvenim mrežama	92,2	2,8	1,4	2,1	1,4
drugi mene vrijeđaju na društvenim mrežama	87,2	5,0	5,0	2,1	0,7
sudjelujem u ismijavanju drugih na društvenim mrežama	88,7	6,4	2,1	0,7	2,1
šaljem prijeteće poruke drugima na društvenim mrežama	96,5	1,4	1,4	0,0	0,7
dobivam prijeteće poruke od drugih na društvenim mrežama	92,2	5,0	1,4	0,7	0,7
lajkam uvredljive sadržaje ili komentare na društvenim mrežama	75,9	9,9	5,0	7,1	2,1

pišem ružne i uvredljive komentare na objavama na društvenim mrežama	94,3	1,4	2,8	1,4	0,0
nailazim na stranice koje objavljuju uznemirujuć ili neprimjeren sadržaj	29,8	21,3	17,7	19,9	11,3
prijavljujem stranice i osobe koje objavljuju uznemirujuć ili neprimjeren sadržaj	29,8	18,4	12,8	20,6	18,4
sudjelujem u širenju neistina i tračeva na društvenim mrežama	93,6	5,0	1,4	0,0	0,0
dijelim sadržaj koji je uznemirujuć ili neprimjeren	83,0	10,6	1,4	3,5	1,4
stupam u kontakt s nepoznatim ljudima na društvenim mrežama	56,7	10,6	12,1	14,9	5,7
sastao/la bih se uživo s osobom koju sam upoznao/la samo preko društvenih mreža	31,9	12,8	21,3	22,7	11,3
lažno se predstavljam na društvenim mrežama	83,0	11,3	4,3	1,4	0,0
s prijateljima preferiram komunikaciju preko društvenih mreža više nego uživo	58,9	19,9	12,1	7,8	1,4

Analiza dobivenih podataka upućuje na zaključak da ispitanicima glavni rizik predstavlja prekomjerno korištenje društvenih mreža te ostajanje online duže nego što planiraju. Većina ispitanika nikada ne vrijeđa druge korisnike na društvenim mrežama, dok tek nekolicina ispitanika to čini. Također, rezultati pokazuju da veliku većinu ispitanika nikada ne vrijeđaju na društvenim mrežama. Većina izjavljuje da ne ismijava druge na društvenim mrežama, no bez obzira na to važno je kontinuirano promicati poštovanje i empatiju na internetu kako bi se smanjila prisutnost negativnog ponašanja, pogotovo zato što određeni broj ispitanika podržava uvredljive sadržaje i komentare lajkanjem, što je vidljivo iz *Tablice 5*. Gotovo svi ispitanici

tvrde da ne šalju prijeteće poruke drugima na društvenim mrežama, što pokazuje da društvene mreže za većinu nisu medij nasilnog ponašanja. Također, većina ispitanika navodi da ne dobiva prijeteće poruke od drugih na društvenim mrežama. Podatci pokazuju da ispitanici u pravilu ne pišu ružne i uvredljive komentare na objavama na društvenim mrežama, ali s druge strane određeni postotak ispitanika lajka uvredljive sadržaje ili komentare na društvenim mrežama. Iako je vidljivo da većina ne lajka uvredljive sadržaje ili komentare na društvenim mrežama, udio onih koji to čine nije zanemariv, jer na taj način sudjeluju u podržavanju negativnih sadržaja. Gotovo trećina ispitanika nailazi na stranice koje objavljuju uznemirujuć ili neprimjeren sadržaj, ali ohrabruje podatak da više od trećine ispitanika takve stranice ili osobe prijavljuju. Svakako bi bilo poželjno da je taj broj još veći, no pozitivno je što barem trećina ispitanika pridonosi stvaranju sigurnijeg online okruženja. Zadovoljavajuć je i podatak da nitko od ispitanika ne sudjeluje u širenju neistina i tračeva na društvenim mrežama. Ispitanici uglavnom ne dijele sadržaj koji je uznemirujuć ili neprimjeren. Zabrinjavajuće ponašanje uočavamo kod stupanja u kontakt s nepoznatim ljudima na društvenim mrežama, jer 14,9 % ispitanika navodi da se to djelomično odnosi na njih, dok 5,7 % ispitanika navodi da se to u potpunosti odnosi na njih. Čak trećina ispitanika bi se sastala uživo s osobom koju je upoznala samo preko društvenih mreža, što ukazuje na visoku rizičnost i zahtjeva educiranje djece i mladih o sigurnosti na društvenim mrežama. Iz podataka u tablici možemo vidjeti da se većina ispitanika ne predstavlja lažno na društvenim mrežama. Na kraju možemo vidjeti da više ispitanika preferira komunikaciju s prijateljima preko društvenih mreža više nego uživo. To je odraz promjene u načinu komunikacije među mladima, ali isto tako poziva na razmatranje ravnoteže između virtualnih i stvarnih socijalnih interakcija.

Na kraju, predstavljeni su rezultati povezanosti vremena provedenog na društvenim mrežama s vremenom provedenim u ostalim slobodnovremenskim aktivnostima. Iz *Tablice 6* vidljivo je da oni ispitanici koji provode više vremena na društvenim mrežama više igraju igrice na mobitelu i više spavaju ili se izležavaju. S druge strane, oni ispitanici koji provode manje vremena na društvenim mrežama više se družu s roditeljima i obitelji, više se bave sportom ili treniranjem, više odlaze s prijateljima u kino, kazalište ili na izložbe i više čitaju knjige.

Tablica 6 Povezanost vremena provedenog na društvenim mrežama s vremenom provedenim u ostalim slobodnovremenskim aktivnostima

Aktivnost slobodnog vremena	Pearsonov kvocijent korelacije s vremenom provedenim na društvenim mrežama
igranje igrica na mobitelu ili računalu	,245**
gledanje objava na društvenim mrežama	,134
dopisivanje s prijateljima putem društvenih mreža	,124
gledanje televizije, filmova ili serija	,124
provođenje vremena u kafiću s prijateljima	-,041
druženje s roditeljima i obitelji	-,189*
bavljenje sportom ili treniranje	-,240**
odlasci na izlete i u šetnje	-,043
bavljenje hobbijem	-,102
volontiranje	-,107
odlasci s prijateljima u kino, u kazalište ili na izložbe	-,226**
izlasci u disko klubove ili na koncerte	-,163
čitanje knjiga	-,166*
spavanje ili izležavanje	,256**

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

5. Rasprava

Provedeno istraživanje pokazalo je da prevladavaju mladi s tri ili više sati slobodnog vremena dnevno. To se slaže s istraživanjima Ilišin (2017), koja je također utvrdila da tri četvrtine mladih raspolaže s tri ili više sati slobodnog vremena dnevno, te Rattinger (2017) koja navodi da mlađi tinejdžeri imaju prosječno četiri sata slobodnog vremena dnevno. Najčešće slobodnovremenske aktivnosti među ispitanicima su one zabavnog karaktera. Još je Ilišin (1999) davnim istraživanjem dobila takav podatak, a to su potvrdila i nešto kasnije istraživanja Mesch (2006), Bouillet (2008), Ilišin (2017) i Gvozdanović i sur. (2019). Ovim istraživanjem je još jednom potvrđeno kako su mladi u svom slobodnom vremenu i dalje najviše zaokupljeni aktivnostima koje omogućuju zabavu i razonodu. Na općenito slabu zastupljenost intelektualno zahtjevnijih slobodnovremenskih aktivnosti među mladima upozorava već Ilišin (1999) u svom istraživanju iz 1998. godine. Činjenicu da su studenti vrlo malo posvećeni kulturnim, društvenim i edukativnim sadržajima, hobijima i drugim strukturiranim aktivnostima u slobodnom vremenu u svom radu ističe i Bouillet (2008). Na podatak da su sadržaji koji pridonose kultiviranju slobodnog vremena znatno manje zastupljeni upozorava ponovno Ilišin (2017) u svom kasnijem istraživanju slobodnog vremena mladih. Aktivnost u kojoj mladi provode najmanje slobodnog vremena je, prema rezultatima ovog istraživanja, volontiranje, nakon koje slijede izlasci u disko klubove ili na koncerte, odlasci s prijateljima u kino, u kazalište ili na izložbe te čitanje knjiga. Prema istraživanju Spajić-Vrkaš i Ilišin (2005) volontiranje je druga najmanje zastupljena aktivnost među mladima. Sportskim aktivnostima se redovito bavi polovina ispitanika. Na činjenicu da nedostatak redovitog tjelesnog vježbanja i provođenja kinezioloških aktivnosti tijekom slobodnog vremena predstavlja važan javnozdravstveni problem upozoravaju Badrić i sur. (2015). Spajić-Vrkaš i Ilišin (2005) pišu da sportske aktivnosti u slobodnom vremenu prakticira tek petina mladih. Gvozdanović i sur. (2019) navode kako četvrtina mladih nikada ne sudjeluje u sportskim aktivnostima tijekom slobodnog vremena.

Konkretno aktivnosti kojima se mladi danas bave tijekom svog slobodnog vremena povezane su uz društvene mreže. Ranija istraživanja nisu uvijek u skladu s tim podatkom, ali to ne čudi budući da su poneka istraživanja provedena i prije 20 godina (Ilišin, 1999; Spajić-Vrkaš i Ilišin, 2005) dok društvene mreže još nisu bile toliko raširene i popularne. Prema podacima ovog istraživanja najčešće jedan do dva sata slobodnog vremena dnevno mladi provode na društvenim mrežama. Ranije provedena istraživanja navedena u ovom radu pokazala su nešto drugačije rezultate. Raacke i Bonds-Raacke (2008) svojim istraživanjem

pokazuju da studenti u prosječnoj dobi od 19 godina provode između dva i četiri sata na društvenim mrežama MySpace i Facebook. Botou i Marsellos (2018) navode da najviše mladih koristi Facebook dva ili više sati dnevno. Buljan Flander i sur. (2020) pišu da najviše adolescenata provodi između jednog i tri sata na društvenim mrežama, no također polovina njih koristi društvene mreže više od tri sata dnevno. Popović (2022) navodi da većina koristi društvene mreže između dva i četiri sata dnevno. Na najveći broj sati posvećen društvenim mrežama ukazali su Vannucci i sur. (2017) te prema njihovim rezultatima mladi provode više od šest sati dnevno na društvenim mrežama. Mladi najčešće gledaju objave na društvenim mrežama i dopisuju se s prijateljima. Takvi podatci slažu se s podacima ranijih istraživanja. Popović (2022) piše da se društvene mreže najčešće koriste u svrhu komunikacije s prijateljima i obitelji, a najčešće korištena društvena mreža je Instagram. Istraživanja Rattinger (2017), Diklić i sur. (2019), Gvozdanović i sur. (2019) i Buljan Flander i sur. (2020) također idu u prilog tom podatku. Najčešće korištene društvene mreže prema ovom istraživanju su Instagram i WhatsApp, nakon čega slijede Facebook i YouTube. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da unatoč tome što je u uzorku puno studenata, vrlo malo ih koristi društvene mreže za obrazovanje. Na to su u svom radu upozorili Diklić i sur. (2019), budući da prema njihovim podacima svega 8 % ispitanika koristi društvene mreže za aktivnosti koje imaju edukativni karakter.

Pretpostavka da većina mladih društvene mreže koristi odgovorno i bez manifestiranja rizičnih ponašanja je potvrđena, budući da kod većine rizičnih ponašanja primjećujemo mali udio mladih koji sudjeluje u njima. Većina mladih ne vrijeđa druge na društvenim mrežama i ne doživljava vrijeđanje. Ti podatci nisu u skladu s ranijim istraživanjem Rattinger (2017) koje pokazuje da je vrijeđanje na društvenim mrežama doživjelo 15 % ispitanika, dok je 8 % ispitanika vrijeđalo drugu osobu. Nadalje, većina mladih ne sudjeluje u ismijavanju drugih, većina mladih ne šalje prijeteće poruke drugima i ne prima prijeteće poruke i većina mladih ne piše ružne i uvredljive komentare na objavama na društvenim mrežama. Veće odstupanje od takvih rezultata vidimo u istraživanju Livazovića (2012), gdje čak petina srednjoškolaca uznemirava druge na društvenim mrežama, a nešto više od trećine ih je doživjelo neki oblik zlostavljanja na društvenim mrežama. Međutim, ovo je istraživanje provedeno na uzorku mladih u dobi od 18 i više godina, što ukazuje na mogućnost da se neka rizična ponašanja javljaju tijekom adolescencije, ali u mladosti prestaju. Potom, prema rezultatima ovoga istraživanja većina mladih ne sudjeluje u širenju neistina i tračeva i većina mladih ne dijeli sadržaj koji je uznemirujuć ili neprimjeren. Većina mladih se ne predstavlja lažno. Veliko

odstupanje vidljivo je u istraživanju Lenharta i Maddena (2007) koje pokazuje da je više od polovine ispitanika objavilo barem nekoliko lažnih informacija o sebi ili drugima, te Rattinger (2017), koja navodi da je laž o sebi napisalo je 16 % ispitanika. No, ta istraživanja su provedena na učenicima osnovnih škola i mladima do 17 godina. Dakle, razlog određenih odstupanja može biti činjenica da je ovo istraživanje provedeno na prigodnom uzorku, te su poneka rizična ponašanja do dobi mladosti od 18 i više godina prestala.

Bez obzira na većinski odgovorno ponašanje mladih, važno je ukazati na određene čimbenike rizika koji su uočeni analizom rezultata istraživanja. Društvene mreže predstavljaju rizik za mlade jer često ostaju na društvenim mrežama više nego što planiraju, a to posljedično ugrožava njihove obaveze. Također, značajan udio mladih nailazi na stranice koje objavljuju uznemirujuć ili neprimjeren sadržaj, no jednako tako veliki dio mladih takve stranice ili osobe prijavljuje. To je u skladu s podacima koje su dobili Livingstone i Brake (2010), u kojima je vidljivo da je 57 % mlađih tinejdžera vidjelo online pornografiju, 31 % vidjelo nasilni sadržaj, a 11 % rasistički sadržaj. Uočen je značajan udio mladih koji lajka uvredljive sadržaje ili komentare na objavama na društvenim mrežama. Društvene mreže predstavljaju rizik jer značajan udio mladih stupa u kontakt s nepoznatim ljudima, te bi se sastali uživo s osobom koju su upoznali samo preko društvenih mreža. To potvrđuje podatke iz istraživanja Buljan Flander i sur. (2020), gdje gotovo 70 % ispitanika navodi da se dopisivalo s osobom koju ne poznaje, a više od 30 % ispitanika se s osobom koju su upoznali samo putem društvenih mreža dogovorilo za susret uživo i upoznalo na dogovorenom susretu. Slične rezultate dobili su Lenhart i Madden (2007). Istraživanje Diklić i sur. (2019) nije u skladu s takvim rezultatima, jer tek mali udio ispitanika stupa u kontakt s nepoznatim osobama.

Više od polovice mladih preferira komunikaciju preko društvenih mreža više nego uživo. Kao što je ranije navedeno, to predstavlja odraz promjene u načinu komunikacije među mladima, ali isto tako poziva na razmatranje ravnoteže između virtualnih i stvarnih socijalnih interakcija. Iako je online komunikacija praktična, nedostatak osobne interakcije može utjecati na razvoj socijalnih vještina i smanjiti kvalitetu postojećih odnosa. Taj podatak nije u skladu s nekim ranijim istraživanjima, na primjer Rattinger (2017) piše da većina mlađih tinejdžera prednost daje druženju licem u lice, a Diklić i sur. (2022) navode da se tek nešto manje od petine ispitanika ugodnije osjeća komunicirati putem društvenih mreža.

Pretpostavka da količina vremena provedenog na društvenim mrežama umanjuje vrijeme posvećeno drugim aktivnostima slobodnoga vremena djelomično je potvrđena. Zabrinjavajući

podatci koje su dobili Botou i Marsellos (2018) ukazuju na to da ispitanici smanjuju vrijeme pojedinih slobodnovremenskih aktivnosti samo kako bi mogli provesti više vremena na društvenim mrežama, pa tako 34,7 % ispitanika smanjuje vrijeme spavanja i odmaranja, 18,6 % ispitanika smanjuje vrijeme koje im je potrebno za učenje, 8,6 % ispitanika smanjuje vrijeme koje bi proveli u sportskim aktivnostima, 2,9 % ispitanika smanjuje vrijeme koje bi proveli u rekreacijskim aktivnostima i komunikaciji s prijateljima, a sve to kako bi proveli više vremena na društvenim mrežama. Hipoteza postavljena ovim istraživanjem djelomično je potvrđena, jer je iz podataka vidljivo da se s povećanjem vremena na društvenim mrežama umanjuje vrijeme posvećeno samo određenom broju slobodnovremenskih aktivnosti, a to su druženje s roditeljima i obitelji, bavljenje sportom ili treniranje, odlasci s prijateljima u kino, u kazalište ili na izložbe, te čitanje knjiga. Više vremena provedenog na društvenim mrežama povezano je s više vremena provedenog igrajući igrice na mobitelu i više vremena provedenog spavajući ili izležavajući se. Budući da je utvđena povezanost između povećanja vremena na društvenim mrežama i smanjenja tek manjeg dijela ostalih aktivnosti slobodnoga vremena, hipoteza nije u potpunosti potvrđena.

6. Zaključak

Cilj ovoga rada bio je analizirati načine na koje korištenje društvenih mreža oblikuje slobodno vrijeme mladih, a istraživački problemi su utvrditi povezanost korištenja društvenih mreža i manifestiranja rizičnih ponašanja mladih te utvrditi povezanost između učestalosti korištenja društvenih mreža i učestalosti bavljenja drugim slobodnovremenskim aktivnostima. Podatci za potrebe rada prikupljeni su kvantitativnim istraživanjem, odnosno online anketnim upitnikom na uzorku mladih od 18 do 29 godina. Prema podacima zaključujemo da većina mladih ima tri ili više sati slobodnog vremena dnevno, pri čemu tijekom tog slobodnog vremena u prosjeku provode između jednog i dva sata na društvenim mrežama. Najpopularnije slobodnovremenske aktivnosti su one zabavnog karaktera, a konkretne aktivnosti kojima se najviše mladih bavi svakodnevno su gledanje objava na društvenim mrežama i dopisivanje s prijateljima putem društvenih mreža. Isto tako, razlog korištenja društvenih mreža je za većinu zabava. Najviše se koriste društvene mreže Instagram i WhatsApp. Najmanje mladih društvene mreže koristi u obrazovne svrhe, iako je u uzorku velik udio studenata. Postavljene su dvije hipoteze, prva pretpostavlja da većina mladih društvene mreže koristi odgovorno i bez manifestiranja rizičnih ponašanja, a druga da količina vremena provedenog na društvenim mrežama umanjuje vrijeme posvećeno drugim aktivnostima slobodnog vremena. Prva hipoteza je potvrđena jer kod većine rizičnih ponašanja primjećujemo tek mali udio mladih koji sudjeluje u njima. No, bez obzira na to važno je istaknuti uočene rizike društvenih mreža koje su potvrđene ovim istraživanjem. Rezultati pokazuju da su društvene mreže činitelj rizika zbog prekomjernog vremena provedenog na tim platformama, izlaganja uznemirujućem ili neprimjerenom sadržaju te povećane sklonosti kontaktiranja s nepoznatim osobama i dogovaranja susreta uživo s njima. Osim toga, uočen je značajan udio mladih koji lajka uvredljive sadržaje ili komentare na objavama na društvenim mrežama. Druga hipoteza je djelomično potvrđena jer je utvrđena povezanost između povećanja vremena na društvenim mrežama i smanjenja tek manjeg dijela ostalih aktivnosti slobodnoga vremena, točnije druženja s roditeljima i obitelji, bavljenja sportom ili treniranja, odlazaka s prijateljima u kino, u kazalište ili na izložbe, te čitanja knjiga.

Društvene mreže u današnje vrijeme postale su neizostavan dio slobodnog vremena svih generacija, a ponajviše djece i mladih koji odrastaju uz njih, stoga je važno osvijestiti prednosti i nedostatke njihove upotrebe. Budući da tehnologija napreduje velikom brzinom, a s njom se mijenjaju i društvene mreže, potrebno je sustavno provoditi istraživanja ovakve

tematike. Ovaj rad doprinosi razumijevanju načina na koji mladi koriste društvene mreže, kako to utječe na njihovo slobodno vrijeme i koji su rizici povezani s korištenjem društvenih mreža. Treba napomenuti i ograničenja ovog istraživanja. S obzirom na to da je istraživanje provedeno na prigodnom uzorku, ono ne omogućuje generalizacija rezultata na cijelu populaciju.

Istraživanja korištenja društvenih mreža u slobodnom vremenu djece i mladih imaju veliku važnost za pedagogiju iz nekoliko razloga. Prvo, omogućavaju pedagozima da dublje razumiju kako društvene mreže utječu na djecu i mlade. To uključuje spoznaje o tome kako te platforme oblikuju njihove stavove, vrijednosti i međuljudske odnose i kako stvaraju online identitet. Nadalje, takva istraživanja pomažu u identifikaciji potencijalnih rizika i negativnih posljedica korištenja društvenih mreža. Na temelju tih spoznaja pedagozi, u suradnji s ostalim stručnjacima, mogu razvijati preventivne strategije kako bi se smanjili rizici i negativni utjecaji društvenih mreža na djecu i mlade, što može uključivati edukativne programe o sigurnom korištenju društvenih mreža i razvoju digitalne pismenosti, a mogu i pružati podršku roditeljima u upravljanju digitalnim navikama svoje djece. Budući da većina istraživanja pokazuje kako se društvene mreže koriste u svrhu zabave, potrebno je istražiti kako ih se može iskoristiti za poboljšanje obrazovnog iskustva i podršku u učenju. Pedagozi mogu sudjelovati u implementaciji društvenih mreža u odgojno-obrazovni sustav. Važno je prilagoditi kurikulum i obrazovne metode kako bi bolje odgovarale potrebama suvremenog društva. Dakle, istraživanja korištenja društvenih mreža u slobodnom vremenu mogu pomoći pedagozima razviti strategije kako bi podržali djecu i mlade u njihovom rastu i razvoju u digitalnom svijetu.

7. Literatura

1. Ajduković, M. (2000) Ekološki multidimenzionalni pristup sagledavanju činitelja rizika i zaštite u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. U: Bašić, J., Janković, J., ur. *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, str. 47-62.
2. Anić, V. (1996) *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
3. Badrić, M., Prskalo, I. (2011) Participiranje tjelesne aktivnosti u slobodnom vremenu djece i mladih. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 152 (3-4), str. 479-494. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/123183> [18. srpnja 2023.]
4. Badrić, M., Prskalo, I., Matijević, M. (2015) Aktivnosti u slobodnom vremenu učenika osnovne škole. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 17 (2), str. 299-331. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/208210> [18. srpnja 2023.]
5. Bašić, J. (2000) Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži: teorijsko motrište. U: Bašić, J., Janković, J., ur. *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, str. 31-45.
6. boyd, d. m., Ellison, N. B. (2007) Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13 (1), str. 210-230. Dostupno na: <https://academic.oup.com/jcmc/article/13/1/210/4583062> [8. svibnja 2023.]
7. Botou, A., Marsellos, P.-S. (2018) Teens' Perception about Social Networking Sites: Does Facebook Influence Teens' Self-Esteem? *Psychology*, 9 (6), str. 1453-1474. Dostupno na: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=85734> [18. srpnja 2023.]
8. Bouillet, D. (2008) Slobodno vrijeme zagrebačkih studenata: prilika za hedonizam ili samoostvarenje. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 46 (3/4), str. 341-367. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/50542> [18. srpnja 2023.]

9. Bouillet, D. (2010) Pedagoške mjere u sustavu intervencija prema učenicima rizična ponašanja: kritička analiza. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 151 (2), str. 268-290. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/123296> [18. srpnja 2023.]
10. Bouillet, D., Uzelac, S. (2007) *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Buljan Flander, G., Selak Bagarić, E., Prijatelj, K., Čagalj Farkas, M. (2020) Ispitivanje aktualnih trendova u korištenju društvenim mrežama kod učenika prvog i trećeg razreda srednjih škola u Hrvatskoj. *Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 28 (2), str. 277-294. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/361514> [24. lipnja 2023.]
12. Diklić, J., Nakić, M., Šošić, D. (2019) Edukativna uloga društvenih mreža u medijskom odgoju djeteta. *Communication Management Review*, 4 (1), str. 178-195. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/326255> [18. srpnja 2023.]
13. Duck, S. (2014) *Odnosi među ljudima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
14. Dumazedier, J. (1967) *Toward a society of leisure*. New York: The Free Press.
15. Ergović, Z., Hanzec Marković, I., Brajša-Žganec, A. (2023) The relationship between social network use and psychological adjustment in students during the Covid-19 pandemic. *Marsonia: časopis za društvena i humanistička istraživanja*, 2 (1), str. 23-37. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/434848> [18. srpnja 2023.]
16. Ferić Šlehan, M., Mihić, J., Ricijaš, N. (2008) Rizična ponašanja mladih i njihova percepcija očekivanih posljedica za rizična ponašanja od strane roditelja. *Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 16 (2), str. 47-59. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/145901> [18. srpnja 2023.]
17. Goswami, A., Dutta, S. (2016) Gender Differences in Technology Usage – A Literature Review. *Open Journal of Business and Management*, 4 (1), str. 51-59. Dostupno na: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=62732> [18. srpnja 2023.]
18. Grbavac, J., Grbavac, V. (2014) Pojava društvenih mreža kao globalnog komunikacijskog fenomena. *Mediji, kultura i odnosi s javnostima*, 5 (2), str. 206-219. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/127963> [18. srpnja 2023.]

19. Gvozdanović, A., Ilišin, V., Adamović, M., Potočnik, D., Baketa, N., Kovačić, M. (2019) *Istraživanje mladih u Hrvatskoj 2018./2019.* Zagreb: Friedrich-Ebert-Stiftung.
20. Ilišin, V. (1999) Slobodno vrijeme mladih s posebnim osvrtom na ruralno-urbani kontinuum. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 143, str. 21-44. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/119964> [24. lipnja 2023.]
21. Ilišin, V. (2007a) Društveni status, problemi i budućnost mladih. U: Ilišin, V., Radin, F., ur. *Mladi: problem ili resurs.* Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str. 39-83.
22. Ilišin, V. (2007b) Slobodno vrijeme i interesi mladih. U: Ilišin, V., Radin, F., ur. *Mladi: problem ili resurs.* Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str. 179-201.
23. Ilišin, V. (2017) Neke dimenzije slobodnog vremena mladih. U: Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V., ur., *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća.* Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str. 293-317.
24. Ilišin, V., Mendeš, I., Potočnik, D. (2003) Politike prema mladima u obrazovanju i zapošljavanju. *Politička misao: časopis za politologiju*, 40 (3), str. 58-89.
25. Ilišin, V., Radin, F. (2002) Društveni kontekst i metodologija istraživanja. U: Ilišin, V., Radin, F., ur. *Mladi uoči trećeg milenija.* Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu; Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, str. 13-26.
26. Janković, V. (1973) *Slobodno vrijeme u suvremenoj pedagoškoj teoriji i praksi.* Zagreb: Pedagoško-književni zbor.
27. Lenhart, A.; Madden, M. (2007) *Teens, Privacy & Online Social Networks: How teens manage their online identities and personal information in the age of MySpace.* Washington, D.C.: Pew Research Center. Dostupno na: <https://www.pewresearch.org/internet/2007/04/18/teens-privacy-and-online-social-networks/> [18. srpnja 2023.]
28. Lewis, R. F., Sampasa-Kanyinga, H. (2015). Frequent Use of Social Networking Sites Is Associated with Poor Psychological Functioning Among Children and Adolescents. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 18 (7), str. 380-385. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/280059931_Frequent_Use_of_Social_Networki

ng_Sites_Is_Associated_with_Poor_Psychological_Functioning_Among_Children_and_Adolescents [18. srpnja 2023.]

29. Livazović (2012) Povezanost medija i rizičnih ponašanja adolescenata. *Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 20 (1), str. 1-22. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/126640> [18. srpnja 2023.]
30. Livazović, G. (2018) *Uvod u pedagogiju slobodnog vremena*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet; Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
31. Livingstone, S., Brake, D. R. (2010) On the Rapid Rise of Social Networking Sites: New Findings and Policy Implications. *Children & Society*, 24, (1), str. 1-9. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/48910003_On_the_Rapid_Rise_of_Social_Networking_Sites_New_Findings_and_Policy_Implications [18. srpnja 2023.]
32. Martinić, T. (1977) *Slobodno vrijeme i suvremeno društvo*. Zagreb: Informator.
33. Mesch, G. S. (2006) Family Relations and the Internet: Exploring a Family Boundaries Approach. *The Journal of Family Communication*, 6 (2), str. 119-138. Dostupno na: https://www.academia.edu/47816830/Family_Relations_and_the_Internet_Exploring_a_Family_Boundaries_Approach [18. srpnja 2023.]
34. Miliša, Z. (2009) Uloga medija u kreiranju slobodnog vremena mladih. U: Mikuličić, D., ur. *Mediji i mladi: prevencija ovisnosti o medijskoj manipulaciji*. Zagreb: Sveučilišna knjižara, str. 177-198.
35. Miliša, Z., Vertovšek, N. (2009) Mediji kao manipulatori. U: Mikuličić, D., ur. *Mediji i mladi: prevencija ovisnosti o medijskoj manipulaciji*. Zagreb: Sveučilišna knjižara, str. 13-92.
36. Nadrljanski, Đ. (2006) Informatička pismenost i informatizacija obrazovanja. *Informatologia*, 39 (4), str. 262-266. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/14157> [18. srpnja 2023.]
37. Narasimhamurthy, N. (2014) Cultural Impact and Gender on Indian Young Adults in Using Social Networking Sites. *International Journal of Interdisciplinary and Multidisciplinary Studies (IJIMS)*, 1 (7), str. 113-125. Dostupno na: <http://www.ijims.com/issue.php?issue=107> [18. srpnja 2023.]

38. Paska, I. (2019) Digital Media Environments and their Implications: Instagram. *In Medias Res: Journal of the Philosophy of Media*, 8 (15), str. 2347-2364. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/en/225457> [18. srpnja 2023.]
39. Plenković, J. (1997) *Slobodno vrijeme i odgoj*. Zadar: Filozofski fakultet u Zadru.
40. Polić, R. (2003) Odgoj i dokolica. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 10 (2), str. 25-37. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/9547> [5. svibnja 2023.]
41. Popović, G. (2022) Korištenje društvenih mreža i navike učenja učenika srednje škole. *Bjelovarski učitelj: časopis za odgoj i obrazovanje*, 27 (1-3), str. 82-88. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/424887> [18. srpnja 2023.]
42. Potočnik, D. (2007) Mladi i nove tehnologije. U: lišin, V., Radin, F., ur. *Mladi: problem ili resurs*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str. 105-136.
43. Previšić, V. (2000) Slobodno vrijeme između pedagogijske teorije i odgojne prakse. *Napredak: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 141 (4), str. 403-410.
44. Raacke, J., Bonds-Raacke, J. (2008) MySpace and Facebook: Applying the Uses and Gratifications Theory to Exploring Friend-Networking Sites. *Cyberpsychology & behavior: the impact of the Internet, multimedia and virtual reality on behavior and society*, 11 (2), str. 169-174. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/5431122_MySpace_and_Facebook_Applying_the_Uses_and_Gratifications_Theory_to_Exploring_Friend-Networking_Sites [18. srpnja 2023.]
45. Raboteg-Šarić, Z., Brajša-Žganec, A. (2000) Roditeljski odgojni postupci i problematično ponašanje djece u ranoj adolescenciji. U: Bašić, J., Janković, J., ur. *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, str. 155-170.
46. Rattinger, M. (2017) Aktivnosti i društvene mreže u slobodnom vremenu mlađih tinejdžera. *Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 66 (2), str. 222-237. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/275767> [8. svibnja 2023.]

47. Republika Hrvatska. Središnji ured za demografiju i mlade. (2023) *Nacionalni program za mlade*. Dostupno na: <https://demografijaimladi.gov.hr/istaknute-teme/mladi-4064/nacionalni-program-za-mlade-4072/4072> [5. svibnja 2023.]
48. Ružić-Baf, M., Radetić-Paić, M., Jovanović, A. (2012) Jesu li društvene mreže sigurne? *Školski vjesnik: časopis za pedagoški teoriju i praksu*, 61 (4), str. 563-575. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/139569> [8. svibnja 2023.]
49. Spajić-Vrkaš, V., Ilišin, V. (2005) *Youth in Croatia*. Zagreb: FF-press.
50. Thelwall, M. (2008) Social networks, gender and friending: An analysis of MySpace member profiles. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 59 (8), str. 1321-1330. Dostupno na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/asi.20835> [18. srpnja 2023.]
51. Vannucci, A., Flannery, K. M., McCauley Ohannessian, C. (2017) Social media use and anxiety in emerging adults. *Journal of Affective Disorders*, 207, str. 163-166. Dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0165032716309442?via%3Dihub> [18. srpnja 2023.]
52. Wong, B. (2023) *Top Social Media Statistics And Trends Of 2023*. Dostupno na: <https://www.forbes.com/advisor/business/social-media-statistics/> [18. srpnja 2023.]

8. Prilozi

Prilog 1

ANKETNI UPITNIK

Poštovani/a, pozivamo Vas da sudjelujete u istraživanju koje se provodi za potrebe izrade diplomskog rada na temu „Društvene mreže kao činitelj rizika u slobodnom vremenu mladih“ na diplomskom studiju pedagogije. Cilj istraživanja je analizirati načine na koje korištenje društvenih mreža oblikuje slobodno vrijeme mladih. Istraživanjem obuhvaćamo mlade u dobi od 18 do 29 godina. Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno i anonimno. U bilo kojem trenutku možete odustati od daljnjeg ispunjavanja ankete. Prikupljeni podatci koristit će se samo u svrhu ovoga istraživanja. Molimo da na pitanja odgovarate iskreno, kako bismo dobili relevantne rezultate i uspješno proveli istraživanje. Hvala na suradnji.

1. **Spol** (označi) Muški Ženski
2. **Dob** (unesi broj godina) _____
3. **Trenutni obrazovni status** (označi jedan odgovor)
 - a) studiram
 - b) ne studiram
4. **Ako studiraš, radiš li dodatno kao student?** (označi jedan odgovor)
 - a) ne radim
 - b) radim samo preko praznika
 - c) radim nekoliko puta mjesečno
 - d) radim kontinuirano tijekom godine
 - e) radim svakodnevno
5. **Ako ne studiraš, koji ti je trenutni radni status?** (označi jedan odgovor)
 - a) zaposlen
 - b) nezaposlen
6. **Koliko prosječno dnevno imaš slobodnog vremena?** (označi jedan odgovor)
 - a) uopće nemam slobodnog vremena
 - b) manje od 1 sata
 - c) između 1 i 2 sata
 - d) između 2 i 3 sata

e) 3 ili više sati

7. Koliko prosječno provodiš vremena na društvenim mrežama tijekom dana?

(označi jedan odgovor)

- a) manje od 1 sata
- b) između 1 i 2 sata
- c) između 2 i 3 sata
- d) 3 ili više sati

8. Koje društvene mreže koristiš? (označi jedan ili više odgovora ili nadopuni)

- a) Facebook
- b) Instagram
- c) Snapchat
- d) TikTok
- e) Tinder
- f) Twitter
- g) WhatsApp
- h) Youtube
- i) drugo (navedi) _____

9. Molimo da procijeniš koliko se sljedeće tvrdnje odnose na tebe. U svakom redu označi samo jedan broj.	uopće se ne odnosi na mene	uglavnom se ne odnosi na mene	nit se odnosi, nit se ne odnosi na mene	djelomično se odnosi na mene	u potpunosti se odnosi na mene
društvene mreže koristim za zabavu	1	2	3	4	5
društvene mreže koristim za informiranje o vijestima	1	2	3	4	5
društvene mreže koristim za obrazovanje	1	2	3	4	5
previše koristim društvene mreže i to ugrožava moje obveze	1	2	3	4	5
ostajem online na društvenim	1	2	3	4	5

mrežama duže nego što planiram					
vrijeđam druge na društvenim mrežama	1	2	3	4	5
drugi mene vrijeđaju na društvenim mrežama	1	2	3	4	5
sudjelujem u ismijavanju drugih na društvenim mrežama	1	2	3	4	5
šaljem prijeteće poruke drugima na društvenim mrežama	1	2	3	4	5
dobivam prijeteće poruke od drugih na društvenim mrežama	1	2	3	4	5
lajkam uvredljive sadržaje ili komentare na društvenim mrežama	1	2	3	4	5
pišem ružne i uvredljive komentare na objavama na društvenim mrežama	1	2	3	4	5
nailazim na stranice koje objavljuju uznemirujuć ili neprimjeren sadržaj	1	2	3	4	5
prijavljujem stranice i osobe koje objavljuju uznemirujuć ili neprimjeren sadržaj	1	2	3	4	5
sudjelujem u širenju neistina i tračeva na društvenim mrežama	1	2	3	4	5
dijelim sadržaj koji je uznemirujuć ili neprimjeren	1	2	3	4	5
stupam u kontakt s nepoznatim ljudima na društvenim mrežama	1	2	3	4	5
sastao/la bih se uživo s osobom koju sam upoznao/la samo preko društvenih mreža	1	2	3	4	5

lažno se predstavljam na društvenim mrežama	1	2	3	4	5
s prijateljima preferiram komunikaciju preko društvenih mreža više nego uživo	1	2	3	4	5

10. Koliko često se u slobodnom vremenu baviš sljedećim aktivnostima? U svakom redu označi samo jedan broj.	nikada	jedno m mjesечно ili rjeđe	nekoliko puta mjesečno	nekoliko puta tjedno	svaki dan
igram igrice na mobitelu ili računalu	1	2	3	4	5
gledam objave na društvenim mrežama	1	2	3	4	5
dopisujem se s prijateljima putem društvenih mreža	1	2	3	4	5
gledam televiziju, filmove ili serije	1	2	3	4	5
provodim vrijeme u kafiću s prijateljima	1	2	3	4	5
družim se s roditeljima i obitelji	1	2	3	4	5
bavim se sportom ili treniram	1	2	3	4	5
idem na izlete i u šetnje	1	2	3	4	5
bavim se hobijem	1	2	3	4	5
volontiram	1	2	3	4	5
idem s prijateljima u kino, u kazalište, na izložbe	1	2	3	4	5
izlazim u disko klubove ili na koncerte	1	2	3	4	5
čitam knjige	1	2	3	4	5
spavam ili izležavam se	1	2	3	4	5